

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚИШЛОҚ ВА
СУВ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ**

АНДИЖОН ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК ИНСТИТУТИ

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ
ФАКУЛЬТЕТИ**

**«ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МЕХАНИЗАЦИЯЛАШТИРИШ» ТАЪЛИМ
ЙЎНАЛИШИ**

“Қишлоқ хўжалик техникалари, фойдаланиш ва таъмирлаш” кафедраси

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

«Қишлоқ хўжалигини
механизациялаш» факультети
декани доцент _____ Д.Абдуллаев
“ ____ ” _____ 2014 й.

“Ҳимояга рухсат этаман”

кафедра мудири, доцент
_____ Мирзаев И.Ғ.
“ ____ ” _____ 2014 й.

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

Мавзу: **АНДИЖОН ВИЛОЯТИ ПАХТАОБОД ТУМАНИ «ЁКУБОВ
АГРОТЕХСЕРВИС» ММТП ТАСАРРУФИДАГИ ТЕХНИКАЛАРГА ТХК
ТАШКИЛ ЭТИШ**

Ишни бажарувчи:

ЖАКБАРОВ НОЗИМ

Иш раҳбари: катта ўқитувчи

З.Т.ЗУЛУНОВ

Андижон - 2014 йил

АНДИЖОН ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК ИНСТИТУТИ

(Олий ўқув юрти)

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ ФАКУЛЬТЕТИ

«ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ МЕХАНИЗАЦИЯЛАШТИРИШ» ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ

4-босқич 2-гуруҳ

«ТАСДИҚЛАЙМАН»

Кафедра мудири, доцент _____ И.Ғ.Мирзаев
«13» январ 2014 йил.

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ БЎЙИЧА ТОПШИРИҚ

Талаба _____ **ЖАКБАРОВ НОЗИМ** _____
(фамилияси, исми, шарифи)

1. Битирув малакавий ишининг мавзуси: Андижон вилояти Андижон вилояти пахтаобод тумани «Ёқубов агротехсервис» ММТП тасарруфидаги техникаларга ТХК ташкил этиш «26» ноябр 2013 йилдаги №2 кафедра мажлисида маъқулланган. «13» декабар 2013 йилдаги №288- Ст рақамли ректорни буйруғи билан тасдиқланган.

2. Битирув малакавий ишини топшириш муддати 16. 06.2014 йил

3. Битирув малакавий ишини бажаришга доир бошланғич маълумотлар Ишлаб чиқариш амалиёти материаллари, норматив адабиётлар, МТПФ фанига оид ўқув-илмий адабиётлар.

4. Ҳисоблаш тушунтириш ёзувларининг таркиби (ишлаб чиқиладиган масалалар рўйхати)) Кириш, ММТП тасарруфидаги хўжаликларини техник тавсифи, Асосий қисм ТХК машинаққатлигини аниқлаш, Конструкторлик қисм, Иқтисодий кўрсаткичлар, Экология бўлим, Мехнат муҳофазаси, Фуқоролар химояси, Хулоса, Фойдаланилган адабиётлар.

5. Чизма ишлар рўйхати (чизмалар номи аниқ кўрсатилади) ТТЗ-80.11 трактор юкланиш ТХК ва таъмирлаш графиги. ТТЗ-80.11 тракторларига 2-ТХК йўл-йўриқ хар. 10 та тракторга мўлжалланган ТХК жойини бош плани. Конструкторлик қисм. Лойиханинг техник иқтисодий кўрсаткичлари.

6. Битирув малакавий иши бўйича маслаҳатчи (лар)

№	Бўлим мавзуси	Маслаҳатчи ўқитувчи ф.и.ш.	Имзо	Сана
			Топшириқ берилди	Топшириқ бажарилди
1.	<i>Хаёт фаолияти хавфсизлиги</i>	<i>Катта ўқитувчи Халилов М.</i>		

7. Битирув малакавий ишини бажариш режаси

№	Битирув малакавий иши босқичларининг номи	Бажариш муддати (сана)	Текширувдан ўтганлик белгиси
1.	<i>Кириш</i>	31.01.14	
2	<i>Хўжаликнинг ишлаб чиқариш техник тавсифномаси</i>	24.02.14	
3	<i>Асосий қисм ТХК машаққатлигини аниқлаш</i>	15.04.14	
4	<i>Конструкторлик қисми</i>	30.04.14	
5	<i>Иқтисодий қисм</i>	10.05.14	
6	<i>Экология бўлими</i>	24.05.14	
7	<i>Хаёт фаолияти хавфсизлиги</i>	31.05.14	
8	<i>Хулоса</i>	07.06.14	
9	<i>Адабиётлар рўйхати</i>	10.06.14	
10	<i>График қисми</i>	16.06.14	

Битирув малакавий лойиҳа раҳбари: _____ **кат.ўқит., З.Т.ЗУЛУНОВ**
(имзо) (Фамилияси , исми, шарифи.)

Топшириқни бажаришга олдим: _____ **ЖАКБАРОВ НОЗИМ**
(имзо) (Фамилияси , исми, шарифи.)

Топшириқ берилган вақти **«13» январ 2014 йил**

МУНДАРИЖА

бет

КИРИШ.....	3
1. Пахтаобод тумани «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор парки ҳақида маълумот.....	6
2. Пахтаобод тумани «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор парки тасарруфидаги техникаларга техник хизмат кўрсатишни системаси.....	8
2.1 Машиналарга техник хизмат кўрсатишни аҳамияти.....	8
2.2 Машиналарга техник хизмат кўрсатиш системаси ва унинг таркибий қисмлари.....	9
2.2.1 Техник хизмат кўрсатишнинг таркибий қисмлари.....	11
2.2.2. Техник хизмат кўрсатишни келажакдаги системаси.....	15
3. Пахтаобод тумани «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор паркитасарруфидаги техникаларга техник хизмат кўрсатишни ташкил этиш.....	17
3.1 Техник хизмат кўрсатишни ҳисоблаш усули билан режалаштириш	17
3.2 Техник хизмат кўрсатишни режалаштиришни график усули.....	21
3.2.1 Техник хизмат кўрсатиш воситаларини ҳисоблаш.....	27
4. Конструктив қисм.....	31
5. Битирув малакавий ишни техник-иқтисодий қисми.....	33
6. Мехнат муҳофазаси бўлими.....	37
7. Фуқоролар химояси.....	44
8. Экология бўлими.....	46
Хулоса.....	52
Фойдаланилган адабиётлар.....	53
Иловалар.....	55

Кириш

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг асосий вазифаси мамлакатимиз саноатини хом ашё билан, аҳолини эса озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондиришдан иборатдир. Шунинг учун қишлоқ хўжалигини оғишмай юксалтириш республикаимиз раҳбарияти алоҳида эътибор берадиган асосий масалалардан бири бўлиб келмоқда. Айниқса 1990 йиллардан бошлаб республикаимизда мустақиллик ғоялари илгари сурилиши натижасида фақат пахтачиликка ихтисослаштирилган қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши кенг қамровли кўп тармоқли ишлаб чиқаришга айлантирилиб, унда ғалла, картошка, сабзавот, полиз ва боғдорчилик, шунингдек аҳоли эҳтиёжига зарур бошқа барча турдаги маҳсулотларни етиштириш йўлга қўйилди.

Мамлакатимизда 2011 йили 6 миллион 800 минг тонна ғалла, 3 миллион 500 минг тоннага яқин пахта, 8 миллион 200 минг тоннадан ортиқ сабзавот ва полиз, қарийиб 3 миллион тонна боғдорчилик маҳсулотлари етиштирилди. Ш билан бирга, 6 миллион 600 минг тонна сут, 1 миллион 500 минг тоннадан ортиқ гўшт, 3 миллиард 500 миллион донадан зиёд тухум тайёрланди.

Республикаимизда қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада юксалтириш учун унда амалга оширилаётган ислохотларни янада чуқурлаштириш, жумладан ишлаб чиқаришни ташкилий форма ва шакллари доимий такомиллаштириб бориш, илгор-серунум технологияларни жорий этиш, қишлоқ хўжалик техникаларидан самарали фойдаланиш, уларга бўлган муносабатларни тубдан яхшилаш, механизациялаштирилган жараёнларни сифатли амалга оширилишига, улар билан ишловчи механизатор ва муҳандис-мутахассисларнинг малакаларини мунтазам мукаммаллаштириб борилишига эътиборни янада кучайтирилиши талаб этилади.

Бугунги кунда фермер хўжалиги ҳақли равишда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг етакчи бўғинига, уни ташкил этишнинг асосий шаклига айланди. Ҳозирги вақтда фермерлик ҳаракати ўз таркибида 66 мингдан зиёд фермер хўжалигини бирлаштирмоқда. Мамлакатимиздаги жами ҳайдаладиган ерларнинг 85 фоизидан ортиғи, етиштириладиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг асосий қисми айнан фермерлар ҳиссасига тўғри келмоқда.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг тўхтовсиз ривожланиб боришини таъминловчи асосий омиллардан бири, унинг замонавий, серунум, юқори қувватли ва мустаҳкам техникалар билан қуролланиш даражасини тўхтовсиз ўсиб боришидир. Шу боисдан республикамиз қишлоқ хўжалигига хизмат қилувчи машина трактор парк (машина трактор парки)лар йил сайин янги-янги қудратли, такомиллашган техникалар билан янада тўлдириб боришмоқда.

Қишлоқ хўжалик корхонаси (бўлими, бирлашмаси ва гуруҳлар)нинг ҳаракатланувчи машиналар, энергетик воситалар ва ёрдамчи қурилмаларнинг мажмуаси (таркиби) машина трактор парки дейилади.

Республикамизда мавжуд ва хориждан келтирилаётган техникалардан самарали, тежамкорлик ва юқори унумдорлик билан фойдаланишни амалга ошириш йули билан қишлоқ хўжалик корхоналарига агротехникавий хизмат кўрсатишни яхшилаш ва уларни харажатларини камайтириш ҳисобига етиштирилаётган маҳсулот таннаҳини арзонлаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси томонидан 1995 йил 24-мартда 95-қарор қабул қилинди. Ушбу қарорда 1996 йил охирига қадар 72 та туманда янги шакл ва таркибда машина трактор парклари тузилиши белгиланди. Янги тузилаётган туман машина трактор парклари олдига эса қишлоқ хўжалик корхоналари техникаларини ижарага олиш ёки

сотиб олиб, ушбу техникалар ёрдамида уларга шартнома асосида сервис хизматларини кўрсатиш, яъни қишлоқ хўжалик корхоналарига бириктирилган экин майдонлари далаларида зарур агротехникавий хизматларни ўз вақтида бажариш, уларнинг техникаларига эҳтиёт ва бутловчи қисмлар тайёрлаш, техникавий хизмат кўрсатиш, техникаларини таъмирлаш ва улардан самарали фойдаланишни ташкил этиш каби вазифалар қўйилди.

Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 6-декабрдаги 432- қарорига биноан “Қишлоқ хўжалигига ишлаб чиқариш техника хизмати кўрсатиш чора тадбирлари”, 1997 йил 19-мартдаги 152- қарорига биноан «Машина трактор парки»лар моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва уларни фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари” амалга оширилди ва фаолият кўрсатган машина трактор паркилар негизда туман машина трактор парклари давлат акциядорлик жамиятлари ташкил этилиши белгиланади. 1998 йил 10-мартдаги 106-қарорига биноан «Машина трактор паркининг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш, қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчиларига ишлаб чиқариш-техника хизмати кўрсатиш ишлари ҳажмларини кенгайтириш чора тадбирлари», шунингдек қишлоқ хўжалик корхоналарига ишлаб чиқариш-техника хизмат кўрсатишда рақобат муҳитини яратиш мақсадида ҳар бир туманда нодавлат мулк шаклига асосланган муқобил машина-трактор паркларини ташкил этиш чора-тадбирлари амалга оширилди.

Республикамизда 1998 йилдан бошлаб Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 19 мартдаги 120-қарорига биноан «1998-2000 йиллардаги даврда қишлоқ хўжалигидаги иқтисодий ислохатларни чуқурлаштириш дастури»да белгиланган чора-тадбирлар амалга ошириб келинмоқда.

Андижон вилояти Пахтаобод тумани «Ёкубов Агротехсервис» ММТПдаги техникалар билан танишганимизда, уларга ўтказилаётган

техник хизматлар ва уларни турлари билан атрофлича танишиб чиқдик. Хўжаликдаги техникалар ҳолати анча яхши. Сақлаш ва улардан фойдаланиш давридаги техник хизмат кўрсатишлар талаб даражасида. Аммо техник хизмат кўрсатиш устахоналарни аҳоли талаб даражасида эмас. Шунинг учун мен ўз малакавий битирув ишимни мавзусини **«Андижон вилояти Пахтабод тумани «Ёкубов Агротехсервис» ММТП тасарруфидаги техникаларга ТХК ташкил этиш»** деб танлаб олдим ва қуйида техник хизмат кўрсатиш ишларини яхшилаш бўйича тавсиялар бериб ўтдик.

1. Пахтабод тумани «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор парки ҳақида маълумот

Муқобил машина трактор парки 2005 йил 8 январдаги машина трактор паркитузиш ташаббускор гуруҳнинг 1-баённомасига асосан Ёкубов номли ширкат хўжалиги негизида ташкил топган. Фермер хўжаликлари бошлиқларининг 2005 йил 8-январдаги 2-баённомасига асосан 400298600 сўмлик устав фонди билан шакллантирилган.

Давлат рўйхатидан 11-феврал 2005 йил 1060 реестр билан ўтказилиб 884 рақамли гувоҳнома олинган.

Пахтабод туман ҳокимининг 25 январ 2006 йилдаги 15Қ сонли қарори билан ташкил этилган.

Пахтабод туман «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор парки туман марказидан шарқ томонда, 4-5 километр узоқликда жойлашган. «Ёкубов Агротехсервис» муқобил машина трактор парки шарқдан Қирғизистон республикаси билан, ғарбдан Охунбобоев номли ММТП билан, жанубдан О.Қурбонов номли ММТП билан ва шимолдан Туркистон ва Ўзбекистон ММТПлари билан чегарадош.

Муқобил машина трактор паркитасарруфидаги фермер хўжаликлар ҳақида маълумотлар

1-жадвал

№	Йўналишлар номи	2013 йидаги фермерлар		Ҳозирги вақтдаги фермерлар	
		Сони	Майдони	Сони	Майдони
1	Пахта -ғалла	10	1600	10	1500
2	Савзавотчилик	8	100	8	100
3	Чорвачилик	5	90	5	90
4	Боғдорчилик	6	150	6	150
6	Пиллачилик	10	20	10	30

**Муқобил машина трактор паркидаги мавжуд техникалар
хақида маълумот**

2-жадвал

№	Техникалар номи	Маркаси	Сони
1	Ҳайдов тракторлари	Т-4А	4
		ВТ-150	2
		МХ-135	1
2	Чопиқ тракторлари	Т28Х4М	1
		ТТЗ-80.11	8
		МТЗ-80Х	4
3	Транспорт тракторлари	МТЗ-80	4
		ТТЗ-80.10	6
4	Ғалла комбайни	«Класс»	3
5	Қишлоқ хўжалик машиналари	КРХ-4	20
		ОШУ-52	12
		НРУ-0,5	8
		2ПТС-4-793	10
		Сув цистернаси	2
		СТХ-4Б	8
		Андижан - 2	10
		КХУ-4	12

2. ПАХТАОБОД ТУМАН «ЁҚУБОВ АГРОТЕХСЕРВИС» МУҚОБИЛ МАШИНА ТРАКТОР ПАРКИ ТАСАРРУФИДАГИ ТЕХНИКАЛАРГА ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШНИ СИСТЕМАСИ

2.1. Машиналарга техник хизмат кўрсатишни аҳамияти

Техник ишга яроқли ҳолатда бўлгандагина ундан юқори унумли ва тежамли фойдаланиш мумкин. Дала ишларини қисқа агротехника муддатларда бажариш зарурлиги туфайли машиналарнинг ишга тайёргарлиги айниқса қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришида муҳим аҳамиятга эга.

Қишлоқ хўжалик техникасига ўз вақтида техник хизмат кўрсатишни уларни оғир шароитда ишлаши билан ҳам тушунтириш мумкин. Машина-трактор агрегатлари кўпчилик ҳолларда чангли муҳитда ишлайди. Чанг агрегатнинг ишқаланадиган сиртларига кириб мойни ифлослайди, натижада машинанинг механизмлари ва деталлари тез ишдан чиқади. Даланинг ўнқир-чўнқир жойларидан юрганда машина силкинади ва титрайди, юриш қисми юкланиши бир текисда бўлмайди ҳамда бирикмалар бўшашиб қолади. Қишлоқ хўжалик машиналарининг тортишга қаршилиги ва тракторнинг ғилдирашга қаршилиқ кучи тупроқ ва бошқа шароитнинг турлича бўлиши туфайли катта чегарада узуликсиз ўзгаради, натижада двигател, трансмиссия деталлари ва юриш қисмига турлича юкланиш таъсир этиб улар интенсив ейилади.

Агар машиналарнинг техник жиҳатдан ишга яроқли бўлишига қаратилган чоралар ўз вақтида ва сифатли бажарилмаса бу факторларнинг таъсир этиши натижасида машиналарнинг эксплуатацион кўрсаткичлари анча пасайиши, шунингдек, техник камчиликлар натижасида агрегатлар тўхтаб қолиши мумкин. Бузук машинада ишласа меҳнат унумдорлиги камаяди, иш сифати пасаяди, ёнилғи ва мойлаш материаллари сарфи ортади, машина-трактор паркини сақлаш ва унга хизмат кўрсатиш харажатлари кўпаяди.

Қишлоқ хўжалигида турли машиналарнинг ишламай тўхтаб туриш вақти машиналарнинг умумий иш вақтининг ер ҳайдашда 35%, ҳосилни йиғиб-териб олишда 50% ни ташкил қилади.

Бу тўхтаб туриш ва йўқотишлар кўп даражада машиналарни эҳтиёт қисмлар билан етарли миқдорда таъминламаганлиги ва улардан рационал фойдаланмаганликка боғлиқ. Янги трактор чиқарадиган заводлар ҳиссасига ишлаб чиқариш қувватларининг фақат 22 %, тракторларга эҳтиёт қисмлар тайёрланадиган заводларга 34 %, таъмирлаш корхоналарига 44 % тўғри келади. Тракторлар таъмирига янги тракторлар ишлаб чиқаришга қараганда ишлаб чиқариш қувватлари 3,5 марта ортиқ сарфланади.

Заҳира қисмлар ишлаб чиқаришда 1,5 млн. га яқин ишчи ишлайди ва ҳар йили 10 млн. тонна металл сарфланади, бу харажатлар эса машиналар нархидан анча ортиқ. Буларнинг ҳаммасини ишлаб чиқарилаётган қишлоқ хўжалик техникасини етарли даражада пухта бўлмаслиги ва эксплуатация қилиш даражасининг пастлиги билан тушунтириш мумкин.

Қишлоқ хўжалик техникасига техник хизмат кўрсатишни тўғри ташкил қилиш улардан фойдаланиш кўрсаткичларининг юқори бўлишини таъминлайди.

2.2. Машиналарга техник хизмат кўрсатиш системаси ва унинг таркибий қисмлари

Республикада тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатишнинг илмий жиҳатдан асосланган режали-олдини олиш системаси қабул қилинган. Бу системанинг моҳияти шундан иборатки, машиналарни ишлатиш давомида уларнинг ишга доим тайёр бўлишини таъминловчи хизмат кўрсатиш, таъмирлаш ва сақлашга оид режали тадбирлар комплекси ишлаб чиқилган.

Техник хизмат кўрсатишнинг мавжуд режали-олдини олиш системаси барса тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналари учун

ягона ҳисобланади. Унга қуйидаги асосий хизмат кўрсатиш турлари киради:

1. Тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарини ташишда техник хизмат кўрсатиш. Бу ташишга тайёрлаш, жойдан жойга олиб бориш ва белгиланган жойга келгач, хизмат кўрсатишдан иборат.

2. тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналаридан фойдаланишда уларга техник хизмат кўрсатиш; эксплуатацион чиниқтиришда техник хизмат кўрсатиш, яъни чиниқтиришга тайёрлашда, чиниқтириш жараёнидава у тугагач хизмат кўрсати; ҳар сменада техник хизматкўрсатиш; биринчи, иккинчи, учинчи ва мавсумий (учинчи ва мавсумий техник хизмат кўрсатишлар фақат тракторлар учун) техник хизмат кўрсатишларни ўз ичига оладиган даврий техник хизмат кўрсатишга бўлинади.

3. Трактор ва қишлоқ хўжалик машиналарини сақлашда уларга хизмат кўрсатиш сақлашга тайёрлашда, сақлаш жараёнида ва сақловдан чиққанида хизмат кўрсатишдан иборат бўлади. Бундан ташқари техник хизмат кўрсатиш системасига техник кўздан кечириш ва метериал-техника таъминоти киради.

Техник хизмат кўрсатиш режали-олдини олиш системасининг асосий элементлари маълум иш муддатидан ёки машина маълум вақт ишлагандан кейин амалга оширилади. Бунда техник хизмат кўрсатишнинг барча операциялари бажарилиши мажбурий бўлиб, таъмирга оид операциялар эҳтиёжга қараб бажарилади. Системанинг ҳар бир элементи бўйича ишларни тегишли техник хизмат: завод инструкцияси, тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатиш қоидалари, қишлоқ хўжалик техникаларини сақлаш қоидалари, техник хизматкўрсатиш ва техник диагноз қўйиш технологияси, шунингдек, машина-трактор паркига хизмат кўрсатишни ташкил қилиш бўйича тавсиялар асосида бажариш керак.

Техник хизмат кўрсатиш машина деталлари, узеллари механизмларини тозалаш, текшириш, ростлаш, маҳкамлаш ва мойлаш операцияларидан иборат бўлиб, булардан кўзда тутилган мақсад янги ва капитал таъмирдан чиққан трактор ва машиналарнинг ишлаб нормал мосланишини, уларнинг бузилиши, авария ва синишининг олдини олиб ишга яроқли ҳолатда бўлишини таъминлашдан иборат.

Барча техник хизмат кўрсатиш операцияларини қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин: ювиш-тозалаш, текшириш-кўздан кечириш, мойлаш ва ростлаш. Бу гуруҳлар уларнинг бажарилиш ыртиби билан кўрсатилган. Навбатдаги техник хизмат кўрсатишда бундан олдинги барча операциялар қўшиб бажарилади.

Тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатиш қоидалари техник хизмат кўрсатиш турига қараб гуруҳланган мажбурий бажариладиган операциялар рўйхатидан иборат.

Тракторлар ва мураккаб қишлоқ хўжалик машиналарини техник кўздан кечириш, одатда, машиналардан фойдаланиш қоидаларига риоя қилишни назорат қилиш, уларнинг яна фойдаланишга яроқлилиги ёки таъмирталаблигини аниқлашдан иборат бўлади. Техник кўздан кечиришда машиналарни қисмларга ажратмай уларнинг техник ҳолатини баҳолаш имконини берувчи восита ва усуллардан фойдаланилади. Тракторлар ва мураккаб қишлоқ хўжалик машиналарини тезник кўздан кечириш график бўйича фермер хўжаликлари уюшмасини бош мухандиси иштирокида Давлат қишлоқ хўжалик техникаси назоратининг мухандис-инспектори томонидан ўтказилади.

2.2.1. Техник хизмат кўрсатишнинг таркибий қисмлари.

Тракторларга техник хизмат кўрсатиш, уларнинг конструкцияси, ишлаб чиқариш технологияси ва таъмирини

яхшилашда тажриба ортган сари техник хизмат кўрсатиш системаси ҳам такомиллашди.

Ҳозир қишлоқ хўжалик тракторларига техник хизмат кўрсатиш ва уларни таъмирлаш системаси ГОСТ 18322-78 га мувофиқ амалга оширилади ва қуйидаги техник хизмат кўрсатиш турларини ўз ичига олади:

- эксплуатацион чиниқтиришда техник хизмат кўрсатиш;
- ташишда техник хизмат кўрсатиш;
- ҳар сменада техник хизмат кўрсатиш;
- биринчи техник хизмат кўрсатиш;
- иккинчи техник хизмат кўрсатиш;
- учинчи техник хизмат кўрсатиш;
- мавсумий техник хизмат кўрсатиш;
- сақлаш жараёнида техник хизмат кўрсатиш.

Биринчи, иккинчи ва учинчи техник хизмат кўрсатиш даврий (режали) техник хизмат кўрсатиш ҳисобланади.

Республикамизда ишлаб чиқариладиган барча маркадаги тракторлар эксплуатацион цикл, яъни биринчи асосий таъмиргача ёки икки асосий таъмирлараро даврда 1-техник хизмат кўрсатиш, 2-техник хизмат кўрсатиш ва 3-техник хизмат кўрсатиш дан ягона тартибда ўтказилади.

Қуйида эксплуатацион циклда тракторларга режали техник хизмат кўрсатишлар тартиби келтирилган, бўнда 1 рақами билан – техник хизмат кўрсатиш, 2 рақами билан 2-техник хизмат кўрсатиш, 3 рақами билан 3-техник хизмат кўрсатиш, ж.т. ҳарфлари билан жорий таъмир ва к.т. ҳарфлари билан капитал таъмир белгиланган.

1112111211121113

111211121112111Ж.Т.;

1112111211121113

111211121112111Ж.Т.;

1112111211121113

111211121112111К.Т.

Келтирилган бу тартибга биноан эксплуатацион циклда 1-техник хизмат кўрсатиш дан 72 марта, 2-техник хизмат кўрсатиш дан 18 марта ва 3-техник хизмат кўрсатиш дан 3 марта ўтказилиши лозим.

Амалда тракторларга техник хизмат кўрсатиш вақти икки кўрсаткич: ишлаган мото-соатлар ёки сарфланган ёнилғи миқдорига қараб белгиланади.

Қишлоқ хўжалик зоналаридан қатъи назар, барча маркадаги тракторлар учун мото-соат бўйича техник хизмат кўрсатиш вақти бир хил бўлади. Жумладан, 1-техник хизмат кўрсатиш учун 60 мото-соат, 2-техник хизмат кўрсатиш учун 240 мото-соат ва 3-техник хизмат кўрсатиш учун 960 мото-соатдан кейин ўтказилади. Сарфланган ёнилғи техник хизмат кўрсатиш вақти, трактор маркасига боғлиқ. Тракторларнинг иш шaroитларига қараб техник хизмат кўрсатиш муддатларини $\pm 10\%$ га ўзгартириш мумкин.

Тракторларга техник хизмат кўрсатиш вақти, сарфланган ёнилғи килограммлар ҳисобида

1-жадвал

Трактор маркаси	Техник хизмат кўрсатиш тури		
	1-техник хизмат кўрсатиш	2-техник хизмат кўрсатиш	3-техник хизмат кўрсатиш
К-700	1600	6400	25600
К-701	2300	9300	36800
Т-150	1200	4800	19200
Т-150К	1250	5000	20000
Т-4, Т-130	950	3800	15200
Т-4А	1200	4800	19200
Т-100М, Т-100МГС	850	3400	13600
ДТ-75М	840	3360	13440
ДТ-75, ДТ-75К	840	3360	13440
МТЗ-80, МТЗ-80Х, МТЗ-Л	650	2600	10400
МТЗ-82, МТЗ-82Л	550	2200	8800
Т-28Х4, Т-28Х4М	450	1800	7200
Т-40, Т-40А, Т-40АН	400	1600	6400
Т-25, Т-25А1	180	720	2900

Техник хизмат кўрсатиш вақтини қисқартириш ва уларни бажариш сифатини яхшилаш учун қоидалар келтирилган барча операцияларни бажариш ва бундан ташқари, механизация воситалари (ювиш ва заправка қилиш агрегатлари. техник хизмат кўрсатиш агрегатлари) кенг қўланилиши керак.

Қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатиш структураси қуйидагилардан иборат.

1. Бирор жойга кўчиришга тайёрлашда, кўчириш жараёнида ва кўчириб бўлгандан кейин машиналарга техник хизмат кўрсатиш.

2. Машиналардан фойдаланишда уларга техник хизмат кўрсатиш қуйидагилардан иборат:

- чиниқтиришга тайёрлашда, чиниқтириш жараёнида ва чиниқтириш тугагандан кейин хизмат кўрсатишдан иборат эксплуатацион чиниқтиришда техник хизмат кўрсатиш;

- ҳар сменада техник хизмат кўрсатиш;

- биринчи даврий техник хизмат кўрсатиш;

- иккинчи даврий техник хизмат кўрсатиш.

3. Сақлашга тайёрлашда, сақлаш даврида ва ишлатишга олишда техник хизмат кўрсатиш.

Мураккаб қишлоқ хўжалик машиналаридан фойдаланишда уларга техник хизмат кўрсатиш структураси ва вақти қуйидагича бўлади:

- биринчи техник хизмат кўрсатиш 60 мото-соатдан сўнг;

- иккинчи техник хизмат кўрсатиш 240 мото соатдан сўнг.

Техник хизмат кўрсатиш тартиби қуйидагича бўлади:

111211121112111Ж.Т.; 111211121112111 К.Т.

Оддий қишлоқ хўжалик машиналариги техник хизмат кўрсатиш структураси;

- ташишда техник хизмат кўрсатиш;

- фойдаланишда техник хизмат кўрсатиш, у ҳар сменада техник хизмат кўрсатишни ўзичига олади;

- сақлашда техник хизмат кўрсатиш, у сақлашга тайёрлаш ва сақлашдан чиқариш даврида хизмат кўрсатишни ўз ичига олади.

Қишлоқ хўжалик техникасига, тракторлар двигателига ва ўзиюрар шассиларнинг юриш қисми билан бир вақтда техник хизмат кўрсатилади.

Иш мавсуми тугагач қишлоқ хўжалик техникасига техник диагноз қўйилиши, унинг техник ҳолати ва машина қисмларининг қолган ресурси аниқланиши керак.

Қишлоқ хўжалик техникаси дала ишлари тугагандан кейин кўпи билан 10 кун ичида сақлашга қўйилиши керак.

2.2.2. Техник хизмат кўрсатишни келажакдаги системаси.

Техник хизмат кўрсатишнинг даврийлигини ошириш ва меҳнат сарфини камайтириш мақсадида машина-трактор паркига хизмат кўрсатиш системасини янада ривожлантириш бўйича текширишлар олиб борилмоқда. Тракторларга техник хизмат кўрсатишнинг қуйидаги даврийлиги ўрганилмоқда:

- ҳар кундаги техник хизмат кўрсатиш 10...20 соатдан кейин;
- биринчи техник хизмат кўрсатиш ҳар 125 соатдан кейин;
- иккинчи техник хизмат кўрсатиш ҳар 500 соатдан кейин;
- учинчи техник хизмат кўрсатиш ҳар 1000 соатдан кейин;
- мавсумий техник хизмат кўрсатиш кузги-қишқи ва баҳорги-ёзги иш мавсумига ўтишда.

Қишлоқ хўжалик машиналарига техник хизмат кўрсатиш вақти, мото-соатда:

- ҳар кундаги техник хизмат кўрсатиш 10...20 мото-соатдан кейин;
- биринчи техник хизмат кўрсатиш 62,5 мото-соатдан кейин;
- иккинчи техник хизмат кўрсатиш ҳар 250 мото-соатдан кейин.

Бундай техник хизмат кўрсатиш системаси қуйидагиларни таъминлашни тақазо этади:

- барча типдаги машиналар учун техник хизмат кўрсатиш турларининг ягона даврийлиги;

- тракторлар ва у билан агрегатладиган қишлоқ хўжалик машиналарига бир вақтда ёки қаррали вақтда хизмат кўрсатиш;

- барча тип ва марказдаги машиналарнинг конструктив хусусиятлари ҳамда пухталигини ҳисобга олувчи техник хизмат кўрсатиш даврийлиги;

- техник хизмат кўрсатиш вақти қишлоқ хўжалик ишларининг энг кўп давом этиш вақтига тенг ёки ундан кўп бўлиши.

Таклиф этилаётган техник хизмат кўрсатиш системаси бўйича таъмиргача хизмат кўрсатиш цикли 2000 мото-соатга тенг қабул қилинади. Бу система тақши мамлакатлар машиналарига хизмат кўрсатиш структураси ва вақти, завод талаблари ҳамда таклифлари асосида ГОСНИТИ ва унинг филиаллари томонидан ишлаб чиқилган.

3. ПАХТАОБОД ТУМАН «ЁКУБОВ АГРОТЕХСЕРВИС» МУҚОБИЛ МАШИНА ТРАКТОР ПАРКИТЕХНИКАЛАРИГА ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

3.1. Техник хизмат кўрсатишни ҳисоблаш усули билан режалаштириш

Машиналарга огохлантирувчи режали техник хизмат кўрсатишишлари, уларнинг маълум бир иш ҳажмини бажаргандан сўнг ёки маълум ёнилғи миқдорини сарф қилгандан кейин, двигател 125 мотосоат ишлагандан сўнг кетма-кетлик асосида ишлаб чиқилган бўлиши керак. 1-техник хизмат кўрсатиш ни 60 мотосоатда 1982 йилгача ишлаб чиқилган тракторларга ва 1-техник хизмат кўрсатиш 125 мотосоатда 1982 йилдан кейин ишлаб чиқилган тракторларга ўтказилади.

Хўжаликда машиналарга техник хизмат кўрсатишмутлоқо режасиз амалга ошириб келинмоқда. Мен битирув малакавий ишимда Андижон туманиМашина трактор паркида юқоридаги кўрсатилган камчиликларни бартараф этиш мақсадида машиналарнинг иш бошлаган пайтдан то капитал таъмирлашгача бўлган даврдаги техник хизмат кўрсатишлар ва таъмирлашлар сони қуйидаги формула ёрдамида ҳисоблаб, хўжаликка тадбиқ этишни таклиф этаман.

$$n_n = \frac{U_n}{H_n} - \sum_{i=1}^n P_i + 1$$

бу ерда: n_n – n турдаги техник хизмат кўрсатишларни ёки таъмирлашлар сони (техник хизмат кўрсатиш-1, техник хизмат кўрсатиш-2 ва техник хизмат кўрсатиш-3);

$\sum_{i=1}^n P_i$ - техник хизмат кўрсатишларнинг кетма-кетлик йиғиндиси.

Туман хўжаликлариучун керак бўлган тракторлар сонини қуйидаги формула ёрдамида аниқлаймиз:

$$N_T = \frac{N_H \cdot F}{1000} \text{ дона}$$

бу ерда: N_T – керакли тракторлар сони;

N_H – нормадаги тракторлар сони;

F – Туман хўжаликларидаги ишлов бериладиган майдон, га.

Муқобил машина трактор парки учун керак бўлган ҳайдов тракторлари сонини аниқлаймиз:

$$N_T = \frac{N_H \cdot F}{1000} = \frac{10 \cdot 1970}{1000} = 19,7 \approx 20$$

Муқобил машина трактор парки учун керак бўлган чопик тракторлар сонини аниқлаймиз:

$$N_T = \frac{N_H \cdot F}{1000} = \frac{20 \cdot 1970}{1000} = 39,4 \approx 40$$

Муқобил машина трактор парки учун керак бўлган транспорт тракторлари сонини аниқлаймиз:

$$N_T = \frac{N_H \cdot F}{1000} = \frac{6 \cdot 1970}{1000} = 11,8 \approx 12$$

Қолган маркадаги тракторлар ва Қишлоқ хўжали машиналари сони ҳам юқоридаги формула ёрдамида аниқланади ва уларнинг техник хизмат кўрсатишва таъмирлашлари техник машаққатлари жадвал усулларида кўрсатилади.

Муқобил машина трактор парки келгуси йил қишлоқ хўжалик ишларини бажариш учун бир дона тракторга режалаштирган ёнилғи сарфи:

Ҳайдов тракторларига – 8000 кг;

Чопик тракторларига – 7400 кг;

Транспорт тракторларига – 6600 кг.

Бу ҳолда келаси йилга ҳамма тракторлар учун керак бўладиган ёнилғи миқдорини аниқлаш мумкин.

$$\Sigma Q_{T-4A} = 8000 \cdot 20 = 160000 \text{ кг};$$

$$\Sigma Q_{TT3-80.11} = 7400 \cdot 40 = 296000 \text{ кг};$$

$$\Sigma Q_{\text{MT3-80}} = 6600 \cdot 12 = 79200 \text{ кг};$$

Ҳар бир нормадаги тракторларга йил давомида ўтказиладиган техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар сонин аниқлаймиз:

$$n_{\text{кт}} = \frac{\Sigma Q}{Q_{\text{кт}}}$$

$$n_{\text{жт}} = \frac{\Sigma Q}{Q_{\text{жт}}} - n_{\text{кт}}$$

$$n_{\text{тхк-3}} = \frac{\Sigma Q}{Q_{\text{тхк-3}}} - n_{\text{кт}} - n_{\text{жт}}$$

$$n_{\text{тхк-2}} = \frac{\Sigma Q}{Q_{\text{тхк-2}}} - n_{\text{кт}} - n_{\text{жт}} - n_{\text{тхк-3}}$$

$$n_{\text{тхк-1}} = \frac{\Sigma Q}{Q_{\text{тхк-1}}} - n_{\text{кт}} - n_{\text{жт}} - n_{\text{тхк-3}} - n_{\text{тхк-2}}$$

бу ерда: $n_{\text{кт}}$; $n_{\text{жт}}$; $n_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-3}}$; $n_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-2}}$; $n_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-1}}$ – капита, жорий, техник хизмат кўрсатиш-3; техник хизмат кўрсатиш-2; техник хизмат кўрсатиш-1 лар сони;

ΣQ – режалаштирилган иш учун ёнилғи сарфи, кг;

$Q_{\text{кт}}$; $Q_{\text{жт}}$; $Q_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-3}}$; $Q_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-2}}$; $Q_{\text{ТЕХНИК ХИЗМАТ КЎРСАТИШ-1}}$ - капитал, жорий, 3-техник хизмат кўрсатиш; 2-техник хизмат кўрсатиш; 1-техник хизмат кўрсатишлар ўтказиш кетма-кетликларини ёнилғи сарфи нормалари.

Машина трактор паркида Т-4А тракторлари сони 20 та йиллик ёнилғи сарфи 160000 кг.

Капитал таъмирлашлар сони:

$$n_{\text{кт}} = \frac{160000}{76800} = 2,08 \approx 2$$

Жорий таъмирлашлар сони:

$$n_{жт} = \frac{160000}{38400} - 2 = 4 - 2 \approx 2$$

Техник хизмат кўрсатиш № 3 сони:

$$n_{мхк-3} = \frac{160000}{19200} - 2 - 2 = 8 - 4 \approx 4$$

Техник хизмат кўрсатиш № 2 сони:

$$n_{мхк-2} = \frac{160000}{4800} - 2 - 2 - 4 = 33 - 8 \approx 25$$

Техник хизмат кўрсатиш № 1 сони:

$$n_{мхк-1} = \frac{160000}{1200} - 2 - 2 - 4 - 25 = 133 - 33 = 100$$

Мавсумий техник хизмат кўрсатишлар сони

$$n_{\text{техник хизмат кўрсатиш}} = 20 \cdot 2 = 40 \text{ та}$$

Машина трактор паркида ТТЗ-80.11 тракторлари сони 40 та
йиллик ёнилғи сарфи 296000 кг.

Капитал таъмирлашлар сони:

$$n_{кт} = \frac{296000}{41600} = 7,1 \approx 7$$

Жорий таъмирлашлар сони:

$$n_{жт} = \frac{296000}{20800} - 7 = 14 - 7 = 7$$

Техник хизмат кўрсатиш № 3 сони:

$$n_{мхк-3} = \frac{296000}{10400} - 7 - 7 = 28 - 14 \approx 14$$

Техник хизмат кўрсатиш № 2 сони:

$$n_{мхк-2} = \frac{296000}{2600} - 7 - 7 - 14 = 114 - 28 \approx 86$$

Техник хизмат кўрсатиш № 1 сони:

$$n_{mxk-1} = \frac{296000}{650} - 7 - 7 - 14 - 86 = 455 - 114 = 341$$

Мавсумий техник хизмат кўрсатишлар сони

$$n_{\text{мтехник хизмат кўрсатиш}} = 40 \cdot 2 = 80 \text{ та}$$

машина трактор паркида ТТЗ-80.10 тракторлари сони 12 та
йиллик ёнилғи сарфи 79200 кг.

Капитал таъмирлашлар сони:

$$n_{\text{кт}} = \frac{79200}{35200} = 2 \approx 2$$

Жорий таъмирлашлар сони:

$$n_{\text{жт}} = \frac{79200}{17600} - 2 = 4 - 2 \approx 2$$

Техник хизмат кўрсатиш № 3 сони:

$$n_{mxk-3} = \frac{79200}{8800} - 2 - 2 = 9 - 4 \approx 5$$

Техник хизмат кўрсатиш № 2 сони:

$$n_{mxk-2} = \frac{79200}{2200} - 2 - 2 - 5 = 36 - 9 = 27$$

Техник хизмат кўрсатиш № 1 сони:

$$n_{mxk-1} = \frac{79200}{550} - 2 - 2 - 5 - 27 = 144 - 36 = 108$$

Мавсумий техник хизмат кўрсатишлар сони

$$n_{\text{мтехник хизмат кўрсатиш}} = 12 \cdot 2 = 24 \text{ та}$$

3.2. Техник хизмат кўрсатишни режалаштиришни график усули

График усули билан техник хизмат кўрсатишни режалаштириш
учун суткалик ёнилғи сарфи графигини қуриш керак

Суткали ёнилғи графиги унинг ойлар бўйича тақсимланган маълумот бўйича қурилади. Бунинг учун ордината ўқига суткали ёнилғи миқдори, абсисса ўқига тракторларнинг ишлаш календар муддатлари белгиланади.

Тракторларнинг турлари ва ойлар бўйича ёнилғи сарфининг тақсимланиши

Трактор турлари	ойлар												Жами
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Хайдов тракторлари	2,4	3,5	9	12,6	9	8,5	6	7	6	8	13	15	
	3,84	5,6	14,4	20,16	14,4	13,6	9,6	11,2	9,6	12,8	20,8	24	160
Чопик тракторлари	2	3	7	11	10	10	10	8	9	11	11	8	
	5,92	8,88	20,72	32,56	29,6	29,6	29,6	23,68	26,64	32,56	32,56	23,68	296
Транспорт тракторлари	7,5	7,7	8	8,4	8	8	8	8,2	8,6	9,6	9	8	
	5,93	6,28	6,32	6,7	6,32	6,32	6,32	6,6	6,87	7,58	7,43	6,32	79

Шундай усул билан қурилган график ёнилғини суткали сарфини белгилайди. Суткали ёнилғ сарфини машиналардан фойдаланиш графиги бўйича аниқланган тракторлар сонига тақсимлаб ҳар бир трактор учун сарфланган ёнилғи миқдори топилади.

Ҳар бир маркадаги тракторнинг суткали ёнилғи сарфи графигидан фойдаланиб тракторларнинг йиллик юкланиш (ёнилғининг интеграл эгри чизиқ) графиги қурилади.

Бунинг учун ордината ўқига белгиланган масштабда ёнилғи сарфи шкаласи қўйилади. Ёнилғи сарфининг ҳар бир шкаласи 1 та техник хизмат кўрсатиш даврига тенг деб қабул қилинади. Бир тракторнинг ёнилғи сарфи ойнинг охирида ордината ўқига қўйилади(а нуқтаси). Кейин о ва а нуқталар бирлаштирилади. Бу бирлаштирилган чизиқ шу тракторнинг январ ойидаги юкланиш графиги ҳисобланади. Кейинги ойдаги юкланиш графигини чизиш учун январ ойидаги ёнилғи сарфига, кейинги ойдаги ёнилғи сарфи қўшилиб, йиғиндини феврал оини охирида ордината ўқига қўшилади

(б нуқтаси). Кейин а ва б нуқталар бирлаштирилади. Шу усул билан тракторларнинг йиллик юкланиш графиги қурилади.

Барча тракторларнинг йиллик умумий ёнилғи сарфи бир хил бўлганлигини ҳисобга олиб тракторларни техник ҳолати бўйича гуруппаларга бўлинади. Бир гуруппанинг юкланиш графигига параллел қилиб қолган гуруппаларни юкланиш графигини юкланиш графиги чизилади.

Шунинг учун юкланиш графигини устига гуруппадаги тракторларнинг сони қўйилади.

Юкланиш графиги ҳар бир бўлаги абсисса ўқиға нисбатан қияли тўғри чизиқни тасвирлайди.

Ишлаб чиқариш жараёнларини ҳажми ҳар ойда ўзгариб туриши натижасида уларнинг ёнилғисарфи ҳам бир хил бўлмаганлиги сабабли тўғри чизиқлар ҳам ҳар ойда ҳар хил қичликда бўлади.

Юкланиш графигини (календар ойларни) пастки қисмиға гуруппаларнинг сонига мувофиқ равишда абсисса ўқиға параллел қилиб тўғри чизиқлар ўтказамиз. Бу чизиқларни чап томонига урта вертикал устун қтзамиз. Бунинг биринчи устунига гуруппадаги тракторларнинг номери, иккинчисига тракторни ишлатиш бошланганданбуён умумий ёнилғи сарфи, учинчисига эса охириги ўтказилган техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлар тури ёзилади.

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлар ўтказиш муддатини аниқлаш учун ҳар бир техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлар даврийлиги (ордината ўқилан) абсисса ўқиға параллел чизиқлар ўтказамиз. Бу чизиқларни тракторларнинг юкланиш графиги билан туташган жойидан абсисса ўқиға проекцияси, шу тракторлар учун техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш ўтказиш муддатини белгилайди.

Шу чизиқларни тракторларни техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш графигидаги тўғри келадиган тракторлар гуруппасига

проекцияси туширилади ва бу нуктага техник хизмат кўрсатиш ва тахмирлаш белгиси қуйилади. Қуйидаги шартли беглилар қуйиш тавсия этилади. техник хизмат кўрсатиш-1 – о, техник хизмат кўрсатиш-2 – θ, техник хизмат кўрсатиш-3 – δ, жорий таъмирга -Δ, капитал таъмирга - □

Шундай қуришни йил охиригача давом эттирсак йиллик техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлар графиги ҳосил бўлади.

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлар графигига асосланиб, умумлаштирувчи жадвал тузилади.

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирларнинг йиғиндиси

3.1-жадвал

Трактор лар маркаси	техник хизмат кўрсатиш ва турлари	ойлар												йиллик
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Т-4А	техник хизмат кўрсатиш-1	5	5	6	8	8	8	8	8	8	12	12	12	100
	техник хизмат кўрсатиш-2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	4	4	25
	техник хизмат кўрсатиш-3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	4
	ЖТ	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
	КТ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2
ТТЗ-80.11	Техник хизмат кўрсатиш-1	20	20	30	40	40	40	40	30	30	20	20	11	341
	Техник хизмат кўрсатиш-2	5	5	5	5	6	6	7	7	7	7	13	13	86
	Техник хизмат кўрсатиш-3	-	-	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	14
	ЖТ	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	7
	КТ	-	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	7
ТТЗ-80.10	Техник хизмат кўрсатиш-1	4	4	4	5	5	8	8	8	16	16	15	15	108
	Техник хизмат кўрсатиш-2	1	1	2	2	3	3	2	2	2	3	4	4	27
	Техник хизмат кўрсатиш-3	-	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	5
	ЖТ	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2
	КТ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
Ҳаммаси		39	37	52	67	69	72	71	60	68	62	72	63	733

**Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар ўтказилиши учун
сарфланган ёнилғи миқдори**

3.2-жадвал

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар турлари	Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар орасидаги ёнилғи сарфи		
	Т-4А	ТТЗ-80.11	ТТЗ-80.10
Техник хизмат кўрсатиш-1	1200	650	650
Техник хизмат кўрсатиш-2	4800	2600	2600
Техник хизмат кўрсатиш-3	19200	10400	10400
ЖТ-1	38400	20800	20800
ЖТ-2	57600	31200	31200
КТ	76800	41600	41600

**Тракторлар учун кт, жт,техник хизмат кўрсатиш-3, техник
хизмат кўрсатиш-2 ва техник хизмат кўрсатиш-1лар сони ҳамда
уларга сарфланган машаққатлар сони**

3.3-жадвал

Тракторлар маркази	Техник хизмат кўрсатишлар турлари	Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар сони, дона	Бир дона техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлашлар машаққатлилиги, киши/соат	Умумий машаққатлик, киши/соат
Т-4А	ХТехник хизмат кўрсатиш	5000	0,58	2900
	техник хизмат кўрсатиш-1	2000	1,0	2000
	техник хизмат кўрсатиш-2	500	4,2	2100
	техник хизмат кўрсатиш-3	80	25	2000
	ЖТ	2	15	30
	Мтехник хизмат кўрсатиш	40	5,5	220

ТТЗ-80.11	Хстехник хизмат кўрсатиш	10000	0,2	2000
	техник хизмат кўрсатиш-1	341	1,8	614
	техник хизмат кўрсатиш-2	86	2,2	190
	техник хизмат кўрсатиш-3	14	22	308
	ЖТ	7	30	210
	Мтехник хизмат кўрсатиш	160	4,7	752
ТТЗ-80.10	Хстехник хизмат кўрсатиш	500	0,3	150
	техник хизмат кўрсатиш-1	108	1,6	173
	техник хизмат кўрсатиш-2	27	6,1	165
	техник хизмат кўрсатиш-3	5	17	85
	ЖТ	2	20	40
	Мтехник хизмат кўрсатиш	48	6,6	317
Жами				14254

**Қишлоқ хўжалик машиналари учун техник хизмат кўрсатиш
ва таъмирлашлари машаққатликлари**

3.4-жадвал

ҚХМларни турлари		Иш бирлигига меҳнат сарфи				
		Кунлик хизмат	ЖТ	техник хизмат кўрсатиш -1	техник хизмат кўрсатиш-2	саклаш
Ҳар хил маркадаги омончлар		0,8	0,3	-	-	3,4
Култиваторлар	КРТ-4	1,4	0,25	-	-	4,8
	КРХ-4	1,5	0,25	-	-	4,2
Сеялкалар		0,6	0,15	-	-	5,5
Пуркагичлар		-	0,5	-	-	15
Чизел култиваторлар		2,16	0,7	-	-	4,81
Дон камбайнлари		2,16	0,7	2,0	-	53,1
Силос комбайнлари		-	0,5	1,4	-	21,7
Касилка КИР-1,5		-	0,4	-	-	9,0
Касилка ПС-1,6		-	0,4	-	-	5,6
Текислагичлар		0,4	0,15	-	-	6
Тирнамалар ЗБЗС-1,0		-	0,15	-	-	1,1
Корчевателлар		-	0,12	-	-	9,6
Юклагичлар		0,3	0,5	1,7	-	10

**Қишлоқ хўжалик машиналари учун техник хизмат кўрсатиш ва
таъмирлашлар машаққатлилиги**

3.5-жадвал

№	қхм маркаси	техник хизмат кўрсатиш турлари	1 та техник хизмат кўрсатиш учун техник хизмат кўрсатиш машақ қатлиги киши соат	ҚХМ лар сони	умумий машақ қатлик
1	омочлар	Хктехник хизмат кўрсатиш	0,3	15	4,5
		сақлаш	3,4	15	51
		ЖТ	12	15	180
2	КРХ-4, КРТ-4	Хктехник хизмат кўрсатиш	0,25	20	5
3	АН-1, АН-2	Хктехник хизмат кўрсатиш	4,8	10	48
		сақлаш	10,5	10	105
		жт	31	10	310
4	КЗУ-0,3	Хктехник хизмат кўрсатиш	0,3	5	1,5
		сақлаш	1,5	8	12
5	СХУ-4	Хктехник хизмат кўрсатиш	0,25	8	2
		сақлаш	2,5	8	20
6	дон ва бошқа комбайнлар	Хктехник хизмат кўрсатиш	2,5	15	37,5
		сақлаш	53,1	15	797
	Жами				835

3.2.1. Техник хизмат кўрсатиш воситаларини ҳисоблаш

3.2.1.1. Техник хизмат кўрсатиш агрегатларини ҳисоблаш.

1-ва 2- техник хизмат кўрсатиш ишларини олиб бориш учун техник хизмат кўрсатиш агрегатлари керак бўлади. Улар трактор ва қишлоқ хўжалик машиналари учун қуйидаги формула орқали қабул қилинади.

$$n_{\text{тхка}} = \frac{(1,05 \dots 1,5) T_{\text{тха}}}{\Phi_{\text{тха}}} = \frac{1,5 \cdot 5242}{40840} = 0,19$$

бу ерда: 1,05...1,5 – машиналарнинг техник хизмат кўрсатишга келишини нотекислик коэффиценти.

$T_{\text{тха}}$ – Техник хизмат агрегатини йиллик иш вақти.

$\Phi_{\text{тха}}$ – агрегатнинг йиллик иш фонди.

$$T_{ТХА} = \sum T_{ТХК-1} + \sum T_{ТХК-2} = 2787 + 2455 = 5242$$

бу ерда: $\sum T_{ТХК-1}, \sum T_{ТХК-2}$ - биринчи ва иккинчи техник хизмат кўрсатишлар машаққатлиги.

$$\begin{aligned} \sum T_{ТХК-1} &= n_1 \cdot T_{ТХК-1} + n_2 \cdot T_{ТХК-1} \dots + n_n \cdot T_{ТХК-1} = \\ &= 2787 \end{aligned}$$

буерда: $n_1, n_2, n_n - i$ - маркадаги тракторларнинг сони.

$T_{ТЕХНИК\ ХИЗМАТ\ КЎРСАТИШ-1-i}$ - маркадаги тракторларни техник хизмат кўрсатиш-1 машаққатлиги.

$$\begin{aligned} \sum T_{ТХК-2} &= n_1 \cdot T_{ТХК-2} + n_2 \cdot T_{ТХК-2} \dots + n_n \cdot T_{ТХК-2} = \\ &= 2455 \end{aligned}$$

Агрегатнинг йиллик иш фонд қуйидаги формула ёрдамида аниқланади

$$\phi_{ТХА} = (n_1 \cdot \tau + n_2) \cdot t_{см} \cdot D_{иш} = (2 \cdot 0,7 + 36) \cdot 7 \cdot 156 = 40840$$

бу ерда: n_1 - ТХА даги техник хизмат кўрсатувчилар сони (хайдовчи-слесар, уста созловчи).

$\tau = 0,65 \dots 0,78$ - вақтдан фойдаланиш коэффиценти;

n_2 - тракторлар сони;

$t_{см}$ - смена вақти; $D_{иш} = 156$ кун, ТХАнинг йиллик иш куни.

$n_{КХА}=1$ та деб қабул қиламиз

Кўчма устахоналар сонини ҳисоблаш

Кўчма устахоналар сони техник бузуқликларни тузатишга сарфланган иш ҳажмига қараб ҳисобланади.

Техник бузуқликларни тузатиш бўйича иш ҳажми техник хизмат кўрсатиш-1 ва техник хизмат кўрсатиш-2 ларни 25 % ташкил қилади.

$$n_{кч} = \frac{(1,05 \dots 1,5) \cdot (T_{ТХК-1} + T_{ТХК-2}) \cdot 0,25}{\phi_{ТХА}} = \frac{1,5 \cdot 1310}{40840} \approx 0,048$$

Механизациялашган ёнилғи-мойлаш материалларини қуйиш воситаларининг ҳисоблаш

Механизациялашган ёнилғи-мойлаш материалларини қуйиш воситаларининг сонини қуйидаги формула билан ҳисобланади.

$$n_{\dot{E}MM} = \frac{Q_{\text{сут}}}{V_{\dot{E}MM} \cdot \Delta \cdot n_p} = \frac{6,4}{2,9 \cdot 0,9 \cdot 1} = 2,45 \approx 3$$

бу ерда: $Q_{\text{сут}}$ – ёнилғининг суткалик сарфи, тн.

$V_{\dot{E}MM}$ – ёнилғи-мой қуйиш цистернасининг ҳажми;

Δ – ҳажмдан фойдаланиш коэффициенти (0,9...0,95);

n_p – смена давомида ёнилғи ва мой қуйиш воситасининг қатнаш рейси сони.

Механизациялашган ёнилғи-мойлаш материалларини қуйиш воситаларининг сонини 3 та деб қабул қиламиз.

Тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарининг техник хизмат кўрсатиш пунктини танлаш

Фермер хўжаликлари бирлашмаларида ва муқобил машина трактор паркида техник хизмат кўрсатиш базасини мавжудлигига, уларнинг орасидаги масофага, техникаларнинг сони ва ундан фойдаланишнинг афзалликларига, йўлларнинг ҳолатига қараб техник хизмат кўрсатиш пунктлари танланади.

Техник хизмат кўрсатиш пунктлари 10, 20, 30 ва 40 тракторни бирданига қабул қила олиш мўлжалланган бўлади.

Биз 10 тракторга мўлжалланган техник хизмат кўрсатиш пунктини танлаймиз.

Созловчиларнинг сонини ҳисоблаш

Уста созловчилар сони қуйидаги формула ёрдамида аниқланади.

$$n_{yc} = \frac{\sum TO}{\Phi_{yc}} = \frac{8069}{778} = 11$$

бунда $\sum TO$ - йиллик техник хизмат кўрсатиш, жт, мавсумий техник хизмат кўрсатиш ва сақлашларни йиллик меҳнат сарфи, киши*соат.

Φ_{yc} —битта уста созловчини йиллик иш фонди

$$\begin{aligned}\sum TO &= T_{ТХК\ 1} + T_{ТХК\ 2} + T_{ТХК\ 3} + T_{ЖТ} + T_{сак} = \\ &= 2787 + 2455 + 2393 + 280 + 154 = 8069\end{aligned}$$

$$\Phi_{yc} = T_{см} \cdot D_{иш} \cdot K \cdot \eta = 7 \cdot 156 \cdot 0,75 \cdot 0,95 = 778$$

бу ерда: $T_{см}$ – смена вақти, соат;

$D_{иш}$ – ишчи кунлар сони;

K – иш вақтидан фойдаланиш коэффиценти
(0,65...0,75);

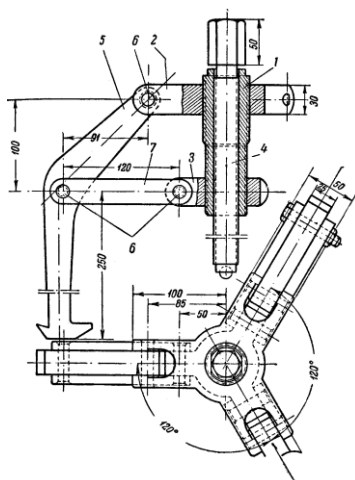
η – сабабли ишга келмаслик коэффиценти ($\eta=0,95$)

4. КОНСТРУКТИВ ҚИСМ

УНИВЕРСАЛЬ СЪЕМНИК

Қишлоқ хўжалик техникаларига техник хизмат кўрсатиш ва уларни жорий таъмирлаш даврларида қул меҳнати кўп сарфланади. Натижада уларга сарфланаётган меҳнат сарфи ортиб кетиб, техник хизмат кўрсатиш таннархи ориб кетади. Қўл меҳнатини енгиллатиш мақсадида биз универсал съемник таклиф этаямиз.

Универсал съемник шкив, шестерна, подшипникларни корпусларини ва бошқа диаметри 40...320 мм бўлган деталларни

чиқаришга хизмат қилади. Съемникни втулкаи 1да ички ва ташқи резбалар мавжуд. Ташқи резбага крестовиналар 2 ва 3 қотирилади. Втулкадаги ва крестовинадаги резбалар бир хил қадамга эга, лекин қиркиш йўналиши ҳар хил, бири чапга иккинчиси ўнгга йўналган. Икчи резбага учиди шариги бўлган винт 4 қотирилади. Съемник панжаси 5

крестовина 2,3 билан шарнирли боғланган, 2 крестовина билан бармоқ 6 орқали, 3 крестовина билан эса оралиқ планка 7 орқали боғланган, панжа 5 нинг иккинчи учига чиқарилувчи деталларни ушлаш учун лабчалар ясалган. Панжа 5ни керакли ўлчамга қўйиш учун съемник втулкаи 1ни айлантириб қўйилади.

Сиқилишга бўлган мустаҳкамлик шартидан ўқни мустаҳкамликка ҳисоблаймиз.

$$\Omega = \frac{P_{\max}}{F} \leq [\Omega]$$

Бу ерда: Ω – ўқдаги нормал кучланиш;

$P_{\max}$ - ўққа таъсир қилаётган максимал куч;

F – ўқни кўндаланг кесими

$$F = \frac{\pi d^2}{4} \sigma = 50 \text{ мм}$$

[Ω]- рухсат берилган сиқишга бўлган кучланиш [Ω]=160 мПа

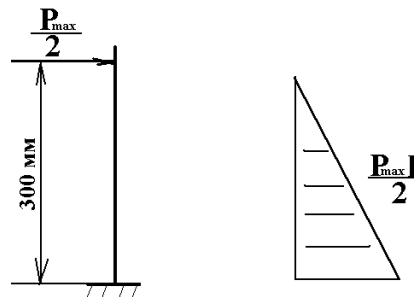
Энг катта подшипникларни танлаш учун $P_{max}=40000\text{Н}$ куч керак бўлади деб ҳисобласак

$$\Omega = \frac{\frac{P_{max}}{4}}{\frac{\pi d^2}{4}} = \frac{40000}{3.14 \cdot 50^2} = 20,36 \text{ мПа}$$

бу кучланиш рухсат этилган кучланишдан кичик.

Шунинг учун конструкцияни бу бўлимида мустаҳкамлик таъминланган.

Стойкани эгилишга бўлган ҳисоби.

Стойка икки қисмдан иборат бўлиб, шток ҳаракати пайтида максимал куч стойкаларга тенг бўлинади. Шунинг учун эгувчи куч максимал кучни ярмига тенг.

Эгилишга бўлган мустаҳкамлик шартидан

$$\Omega_{\text{эз}} = \frac{M_{\text{max}}}{W_k} = \frac{P_{\text{max}} \cdot l}{2 \cdot W_k}$$

$$W_k = \frac{b \cdot h^2}{6} - \frac{b_2 \cdot h_2^2}{6} = 1000000 - 729000 = 271000$$

$$\Omega_{\text{эз}} = \frac{M_{\text{max}}}{W_k} = \frac{P_{\text{max}} \cdot l}{2 \cdot W_k} = \frac{40000 \cdot 300}{2 \cdot 271000} = 22,14 \frac{\text{Н}}{\text{мм}^2}$$

Эгилишга бўлган мустаҳкамлик стойка томонидан таъминланган.

5. БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШНИ ТЕХНИК-ИҚТИСОДИЙ ҚИСМИ

1. Иш ҳақи

Ҳисоблаш натижасида аниқланган ҳақ тўлаш лозим бўлган умумий машаққатлилиқ $T=14254$ киши соат. Бу техник хизмат кўрсатиш машаққатлилигини 50 фоизини уста созловчилар ва 50 фоизини механизаторлар бажаради. Шунинг учун ҳақ тўлаш лозим бўлган машаққатли $T_{yc}=7127$ киши соат.

Уста созловчиларга V разряд бўйича бир соатига 2000 сўм ҳақ тўланади.

$$C_{ux}^{yc} = 2000 \cdot 7127 = 14254000 \text{ сўм}$$

Ўн битта созловчи усталарга қўшимча вақт учун ўн бир ой ичида 70000 сўмдан кафолат ҳақ тўланса,

$$C_{куш}^{yc} = 11 \cdot 70000 \cdot 11 = 8470000 \text{ сўм}$$

Агрегатни хайдовчисига олти ой мобайнида 90000 сўмлик иш ҳақиға нисбатан ўттиз фоиз ҳақ тўланса,

$$C_x = 0,3 \cdot 90000 \cdot 6 = 162000 \text{ сўм}$$

Уста созловчиларнинг асосий иш ҳақи

$$\begin{aligned} C_{ac} &= 17817500 + 10890000 + 162000 = \\ &= 28869500 \text{ сўм} \end{aligned}$$

Хўжалик ишчиларига ўн беш фоиз мукофот берилади

$$C_{мук} = 0,15 \cdot 28869500 = 4330425 \text{ сўм}$$

Механизаторларга IV разряд таъмирлаш ишчиларига нисбатан 2500 сўм ҳақ тўланади.

$$C_x^{iii} = 2500 \cdot 7127 = 17817500 \text{ сўм}$$

Страхования учун асосий ва қўшимча ҳақлардан 4,4 фоиз чиғирилиб қолинади.

$$C_{стр} = 0,044 \cdot (28869500 + 17817500) = 2054228 \text{ сўм}$$

Иш ҳақи учун умумий харажатлар қуйидаги формула билан аниқланади

$$C_{хар} = C_{их}^{yc} + C_{куш}^{yc} + C_x + C_{мук} + C_x^{ини} + C_{стр} =$$

$$14254000 + 8470000 + 162000 + 4330425 + 17817500 + 2054228 =$$

$$47088153$$

2. Асосий воситаларни жорий таъмирлашлар учун ажратмалар.

Хўжаликда иншоотларни жорий таъмирлаш учун 3% ва жихоз ҳамда воситаларни учун 12...15% ажратилади.

$$C_{ЖТ} = 0,03 C_{ТХКП} + 0,13 (C_{атм} + C_{инв} + C_{зап})$$

бу ерда: $C_{ТХКП}$, $C_{атм}$, $C_{инв}$, $C_{зап}$ – техник хизмат кўрсатиш пункти, кўчма устахона, техник хизмат кўрсатиш пунктидаги инвентарлар ва кўчма ёнилғи қуйиш агрегатларини нархи

$$C_{ЖТ} = 0,03 \cdot 200000000 + 0,13 (24000000 + 30000000 + 320000000) =$$

$$= 6000000 + 11180000 = 17180000$$

Умумий ишлаб чиқариш ва умумий хўжалик харажатлари.

Хўжаликда умумий ишлаб чиқариш харажатлари 13 %, умумий хўжалик харажатлари 12 %ни ташкил қилади.

$$S_y = 0,13 (C_{их}^{yc} + C_{куш}^{yc} + C_x + C_x^{ини} + C_{ён} + C_{атх}^{азр}) =$$

$$0,13 (14254000 + 8470000 + 162000 + 17817500 + 1827840000 + 1953000) =$$

$$= 243164545$$

$$S_{ён} = Q_{ум} \cdot s_{ёк} = 512000 \cdot 3570 = 1827840000$$

Умумий хўжалик харажатлари

$$S_{yx} = 0,12 \cdot S_{ён} = 0,12 \cdot 1827840000 = 219340800$$

$$S_{умум} = S_y + S_{yx} = 243164545 + 219340800 = 462505345$$

Бир эталон гектарга келтирилган техник хизмат кўрсатиш

харажатлари.

А) Битирув малакавий иш бўйича

$$C'_{иэ} = \frac{S_{умум}}{B_{и.э.га}} = \frac{462505345}{60000} = 7708$$

Б) хўжалик бўйича

$$C'_{иэ} = \frac{S_{умум}}{B_{иэга}} = \frac{462505345}{68200} = 6781$$

Техник хизмат кўрсатишда механизациялашган ишлар эвазига олинадиган йиллик иқтисод қуйидаги формуладан аниқлаймиз.

$$\mathcal{E}_{иу} = (7708 - 6781) \cdot 68200 = 62675800$$

бундан ташқари машиналарнинг техник ҳолати 25...30 % га яхшиланганлиги сабабли ёнилғи сарфи ҳам 15...20% га камайди.

$$\mathcal{E}_{ёк} = 0,15 \cdot S_{ён} = 0,15 \cdot 1827840000 = 274176000$$

Умумий иқтисод

$$\mathcal{E}_{ум} = 62675800 + 274176000 = 336851800$$

Капитал харажатларни қоплаш муддати

$$K_b = \frac{C_{ТХП} + C_{ТХК}}{\mathcal{E}_{ум}} = \frac{512000000}{336851800} \approx 1,52$$

**БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШНИНГ ТЕХНИК ИҚТИСОДИЙ
КЎРСАТКИЧЛАРИ**

№	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	хўжаликда	БМИда	Фарқи, ±
1	Асосий воситалар	Минг сўм	-	512000,0	+512000,0
2	техник хизмат кўрсатишлар сони	Дона	1210	733	+477
3	Жами харажатлар	Минг сўм	68111,0	63807,	+4304
4	Бир эт.га келти- рилган техник хизмат кўрсатиштаннари	сўм	6781	7708	-927
5	Умумий иқтисод	Минг сўм	-	336851,8	+336851,8
6	Қоплаш муддати	йил	-	1,52	-

6.Мехнат муҳофазаси бўлими

Меҳнат хавфсизлиги асослари

Ҳозирги кунда пахта етиштириш ва йиғиб-териб олишда янги юқори унумли машина-трактор агрегатлари, ўсимликлари касаллик ва зараркурандалардан муҳофаза қилишнинг кимёвий воситалари жорий қилинмоқда ҳамда ишлатилмоқда, ишларнинг тури, демак, меҳтан воситалари кўп алмаштирилмоқда. Бундай шароитларда хавфсизлик техникаси талабларининг озгина бузилиши ҳам хавфли вазият пайдо қилиб, бахтсиз ходисаларга олиб келиши мумкин.

Меҳнат муҳофазасининг энг муҳим вазифаларидан бири ишловчи кишиларнинг хавфсизлигини таъминлашдан иборат. Меҳнат хавфсизлиги – меҳнат шароитларининг шундай ҳолатики, унда ишловчиларга хавфли ёки зарарли ишлаб чиқариш омиллари таъсирининг олди олинган бўлади.

Ҳар қандай ишлаб чиқариш жараёнида физик ёки кимёвий хавфли ишлаб чиқариш омиллари бўлади, уларнинг одамга таъсир этиши шикастланишга олиб келиши мумкин. Физик хавфли ишлаб чиқариш омилларига қуйидаликлар: машина агрегатларининг айланадиган элементлари (тасмалар, занжирлар, шестернялар ва ҳ), ҳаракатланаётган автомобил, трактор ёки бошқа машиналар киради. Кимёвий хавфли ишлаб чиқариш омилларига ишлаётганлар организмига пестицидлар, минерал ўғитлар ёки бошқа кимёвий моддалар таъсир этганида вужудга келади. Бу омилларнинг таъсири технологик жараённинг хусусиятига, меҳнат жараёнининг ташкил этилишига, машина-трактор агрегатларининг тузилишига боғлиқ.

Хавфли ишлаб чиқариш омиллари очик ёки яширин бўлиши мумкин. Очик хавфли ишлаб чиқариш омиллардир. Яширин хавфли ишлаб чиқариш омиллари машина, механизмларда муайян шароитларда авария ҳолатига олиб келадиган нуқсонлар.

Пахтачилик комплексидаги тракторлар конструкциясига қўйиладиган хавфсизлик талаблари

Пахтачилик комплексида ишлатиладиган тракторлар ва қишлоқ хўжалиги машиналари ГОСТ 12.2019-86, ГОСТ 12.2.111-85 талабларига, шунингдек «Трактор ва қишлоқ хўжалик машиналарининг тузилишига доир санитария қоидалари» № 4282-87 га мувофиқ ҳолда лойиҳаланади ва тайёрланади.

Хўжаликка, ижарачи жамоаларга, фермер хўжаликларига ва бошқа қишлоқ хўжалиги ташкилотларига келадиган барча трактор ва мураккаб қишлоқ хўжалиги техникаси механизаторларнинг меҳнат шaroити нормал ва хавфсиз бўлишини таъминлаши керак.

Пахтачиликда ишлатиладиган барча ғилдиракли тракторларнинг кабиналари қаттиқ каркасли бўлади, у машина ағдарилганда механизаторни шикастланишдан сақлайди. Ўриндиқларда тасмалар бўлиши шунингдек, узатмалар қутисида тезлик уланган ҳолда двигателни ишга туширишнинг блокировка қурилмаси ҳам механизаторнинг хавфсизлигини оширади.

Кабина вентиляция, ёритиш системаси, пешойна ва орқа ойналарини тозалогичлар, юмшоқ, тагида пружинаси бор, механизаторнинг вазни ҳамда бўйига қараб ростланадиган ўриндиқ билан таъминланган бўлиши керак. Ҳозирги тракторда двигателни ишга тушириш учун электростартер, рул бошқарувининг механизмида эса – гидравлик кучайтиргич бўлиши лозим.

Тракторларда хавфсиз ишлаш уларнинг техник ҳолатига боғлиқ. Трактор ишлатилишга доир қўлланма талабларига мос келса, шунингдек у ростлаш механизмлари, узеллар асбоблар, тўсиқлар, сигнализация ва ёнғинга қарши воситалар билан тўлиқ жихозланган бўлсагина бундай трактор техник жихатдан яроқли ва хавфсизлик техникаси талабларига жавоб берадиган ҳисобланади.

Трактор двигателидан ёнилғи, мой сув томмаслиги керак. Тракторларнинг кабиналари яроқли бўлиши лозим. Қабинанинг пешойнаси, орқа ва ён ойналарида дарзлар бўлмаслиғихамда ойна тоза (тиник) бўлиши керак.

Кабина эшикларининг кулфлари ўз-ўзидан очилибкетмайдиган ва кулфланиб қолмайдиган бўлиши лозим. Машина, қуролларнинг ишчи органларини бошқариш ричаглари ва тепкилари осон силжийдиган ва зарурий ҳолатда тўхтатиб қўйиш мумкин бўлиши керак.

Тормозланиш қурилмаси шундай ростланган бўлиши керакки, педал (тепки) босилган ҳолатда барча ғилдираклар бир вақтда тормозлансин. Ғилдиракли тракторларнинг ва трактор поездларининг тормозлаш қурилмалари бошланғич тезлик 20 км/с бўлганда курук бетон йўлда тормозланганда дарҳол тўхташини таъминлайдиган бўлиши зарур.

Тўхтатиб қўйиш тормози тракторни ёки машина-трактор агрегатини 36% (20⁰)гача бўлган қияликда яхши тутиб туриши керак. Тормозлаш қурилмаларининг самарадорлиги тормоз камераларининг эркин ёки тўлиқ қанчалигига қараб аниқланади, улар тракторни ишлатишга доир қўлланмада трактор заводи кўрсатган қийматлардан ортиб кетмаслиги лозим. Агар МТЗ-80Х тракторда тормоз педалларининг эркин йўли 70-90 мм, Т-28Х4м тракторида эса 50-80 мм бўлса, тормозлар ишончли хисобланади.

Тракторларнинг рул бошқармаси системасида куйидагиларга: гидрокучайтиргич системасидаги мойда кўпик ҳосил бўлишига, сақлаш клапанини ростлашнинг бузилишига, ббўйлама ва кундаланг рул тортқиларининг ва улар деталларининг носозликларига (4 ғилдиракли тракторларда), буриш валининг ўқ бўйича кўп силжишига, червяк-сектор илашмасида тирқишнинг катта бўлишига, двигател ишлаётганда трактор рул чамбарагининг 25⁰дан ортиқ

бурилишига, рул чамбараги юритмаси кардан муфталарининг бирикмасида люфт катта бўлишига рухсат этилмайди.

Юриш қисми носоз бўлган тракторларни ишлатишга рухсат берилмайди. Ғилдираклар гупчакка яхшилаб маҳкамлшанади. Шиналардаги босим ишлатишга доир техник қўлланмада белгиланган қийматларга мос бўлиши керак.

Куч узатмалари носоз трактор ишлатишга қўйилмайди. Ишлатиш муфтаси бир меъёردа уланиши, тўлиқ буровчи моментни узатиши ва узиши керак. Узилган ҳолатда муфтанинг шатаксирашига йўл қўйилмайди. Узатмалар қутисида узатмалар осон, ғичирламай уланиши ва ўз-ўзидан узилиши лозим.

Электр ускуналар двигателнинг, стартер, ёритилиши ва сигнализациянинг нормал ишлашини таъминлаши керак. Товуш сигнали, бурилиш кўрсаткичлари, стоп сигнал, габарит чироқлар яхши ишлаши лозим. Тракторнинг тиркама илмоғидаги ва тиркамадаги тешиклар чўзиқ (суйри) шаклда бўлиши зарур. Штир шплинтланган бўлиши, унинг мустаҳкамлиги эса тортиладиган юкка мос бўлиши лозим. Гидросистеманинг шланглари зич уланиши ва гидросистемадан мой томмайдиган бўлиши керак.

Қишлоқ хўжалик машиналари конструкциясига қўйиладиган хавфсизлик талаблари

Ишлатишга рухсат этилган сеялкаларнинг ўриндиғи яроқли бўлиши лозим. Тишли ва занжирли узатмалардаги ҳимоя тўсиқлари ишончли бўлиши керак. Экиш аппаратларининг қопқоқлари зич ёпиладиган ва ҳаракат вақтидаги силкинишларда очилиб кетмайдиган бўлиши зарур.

Пестицидлар (заҳар-химикатлар) билан ишлашга мўлжалланган қишлоқ хўжалиги машиналарида пестицид йўлидаги барча туташмаларда зичловчи қистирмалар бўлиши лозим. Тупроққа ишлов бериш куроллари ростланган, созланган бўлиши керак.

Ўсимликларни кимёвий муҳофаза қилишнинг техникавий воситалари мавсум бошланишидан олдин таъминланади ва тайёр холга келтирилади. Чанглатгичлар ва бошқа ускуналарнинг асосий қисмлари хар йили ва ишлатилишдан олдин иш босимида гидравлик синовдан ўтказилади.

Барча ҳаракатланадиган, айланадиган қисмлар тўсиқлар билан муҳофазаланган бўлиши керак. Фрезалар ва мажбурий юритмали ротацион машиналарнинг тупроқ юзасида бўладиган иш органлариғилофли бўлиши лозим. Машиналарнинг кесувчи ва майдаловчи ишчи органларнинг, пахта териш машиналари шпинделларининг ва кўрак териш машиналари ишчи органларининг ғилофлари бўлиши зарур.

Тупроққа ишлов берадиган машиналарда ишлашда хавсизлик чоралари.

Ишни олдини ростлашдан бошлаш лозим, сўнг ишчи органларининг ўз-ўзидан пастга тушиши ёки тушиб кетишининг олдини оладиган чора тадбирларни кўриш керак. Плугни созлашда ёки ҳайдаш чуқурлигини ростлашда транспорт ҳолатига кўтарилган плуг тагида туриш ярамайди. Кўтариш механизмининг штурвалига тушадиган куч 1,2Мпа дан (12 кг) катта бўлмаслиги зарур. Бороналарнинг дискларини тупроқдан тозалаш уун улардатозалагичлар бўлиши керак. Тупроққа ишлов берадиган машиналарнинг иш органларини машина ишлаётган вақтда тозалашда мутлақо рухсат берилмайди. Плуг тишларини алмаштиришдан олдин олдинги ва орқа корпусларнинг дала тахталари тагига мустаҳкам тагликлар қўйиш зарур. Дискли бороналар билан ишлашда ростлаш ва тозалаш ишларини бажаришда дискларнинг ўткир қирралари қўлни кесиб кетиши мумкин. Тупроққа ишлов берадиган агрегат ишлаётган пайитда унинг олдида туриш ва юраётганида рамасига ўтириш тақиқланади. Қуруқ ҳавода, шамол

бўлаётганда тракторчи химоя кўзойнагини такиб ишлаши керак. Кечаси ишлаганда агрегат етарли даражада ёритилган бўлиши лозим. Агрегат ҳаракатланаётган вақтда тишли бороналарни тозалаш учун уларни махсус илмоқ ёрдамида кўтариш зарур. Тупроққа ишлов берадиган фрезали ва ротацион культиваторларнинг ишчи органлари ишлаётган кишиларга лой, кесаклар тушишидан муҳофаза қиладиган ғилофлар билан беркитилган бўлиши керак.

Органик ўғитлар солишда хавфсизлик чоралари

Органик ўғитлар билан ишлашда механизаторнинг хавфсизлигига асосан машинани ишлатишдаги хавфсизлик талабларига риоя қилишга боғлиқ. Ўғит сочгичларнинг ишчи органлари тракторнинг қувват олиш валидан ҳаракатга келтирилади. Ишни бошлашдан олдин болтлар бирикмаларни текшириб кўриш, редукторда сурков мойи борлигини, транспортёр занжирларининг таранглигини текшириш ва кардан вални кўлда айлантириб, юритма механизмларда қисиб (тишлашиб) қоладиган жойлар йўқлигига ишонч ҳосил қилиш керак. Шундан кейин машинани салт ишлатиб, сочгичнинг ишлаши текшириб кўрилади. Тормоз системаси соатига 20км тезликда текширилади, бунда тормоз йўли 7,5м дан кўп бўлмаслиги лозим. Ишлаётган вақтда трактор машина ўқиға нисбатан 40^0 дан ортиқ бўлмаган бурчакка оғмаслиги, қувват олиш вали уланган ҳолатдаги энг кўп бурилиш бурчаги 15^0 дан ортиқ бўлмаслиги керак.

Машина кузовини юклашда, айниқса, эҳтиёт бўлиш, машинаға ўғит билан бирға қаттиқ нарсалар (тош, тахта ва х.к.) тушиб қолмаслигини кузатиб туриш лозим, чунки улар машинани синдириши ва кишиларни арохатлаши мумкин. Машина ишлаётган вақтда сочувчи органлари яқинида, шунингдек сочгичнинг кузовида туришға рухсат этилмайди. Қовушиб қолган минерал ўғитларни майдалаш учун майдалагичлардан фойдаланишда машинадан

тракторга ёки роторга келадиган барча узатмаларнинг тўсиқлари борлигига, ғилофлари яхши маҳкамланганлигига ишонч ҳосил қилиш лозим. Айниқса, пичоқлар, элаклар, ишчи органларининг яхши маҳкамланганлигини диққат этибор билан текшириб кўриш керак. Машина ишлаётган вақтда айланаётган ротор рўпарасида туриш ярамайди.

Агар майдалагич электр юритмадан ишлайдиган бўлса, у ҳолда кабельнинг нолга уланадиган симини яхшилаб текшириб кўриш зарур. Таъминот кабелени транспорт воситалари ўтиши мумкин бўлган жойлардан ўтказиш ярамайди.

Вўза қатор ораларига ишлов берадиган культиваторларни ишлатишда хавфсизлик чора – тадбирлари

Вўза қатор оралрига ишлов бериш ишлари махсус тайёргарликка эга, иш стажи камида уч йил бўлга ва хавфсизлик техникасидан йўл-йўриқ олган механизаторларгагина топширилади.

Бу ишларни бажаришда қуйидагилар: агрегат яқинида бегона кишилар бўлса ишчи органларини кўтариш механизмини ишга тушириш, ишлаётган вақтда культиватор раиасида туриш, ишчи органлариникўтарилган ҳолда нуқсонларини тузатиш, ишчи органларини ростлаш ва тозалаш, мойлаш, ўғит сепиш аппаратларининг бакларини тўлдириш мутлақо тақиқланади .

Бункерга майда кукусимон ўғитларни солишда бункернинг шамол эсаётган томонида туриш керак. Иш тугагандан ва овкатланишдан олдин юз-қўлларни яхшилаб ювиш, оғизни чайиш лозим. Шамол эсаётган вақтда кукусимон ўғитлар билан ишлашда хизмат қилаётган кишилар кўзойнак тақишлари керак.

7. Фуқаролар мудофаси

Ишлаб чиқаришда, одамларнинг кундалик ҳаёт фаолиятида, транспорт воситаларида содир бўладиган авариялар ва ҳалокатлар, табиатда келиб чиқадиган турли табиий офатлар ва бахтсизликлар, сиёсий соҳаларда давлатлар ўртасида бўладиган келишмовчиликлар сингари ходиса ва воқеалар фавқулотда вазиятларни (ФВ) ташкил этади. Бу воқеа ва ходисаларнинг ФВ шароитида содир бўлиш жараёнлари, уларнинг нормал шароитда содир бўлиш жараёнларидан бир неча марта юқори бўлиб, ишлаб чиқаришнинг нормал кечишига салбий таъсир кўрсатади, одамларнинг ҳаёт фаолиятига ҳавф туғдиради, табиий, бино ва иншоотлар ҳамда моддий бойликларга зарар етказди.

ФВ лар содир бўлиши натижасида уларнинг қолдирган асоратлари салбий оқибатлар деб юритилади.

ФВ техноген, табиий ва экологик турларга бўлинади. Кимёвий, портлаш ва ёнғинга ҳавфли объектлардаги авариялар ва ҳалокатлар техногенга мансубдур. Фарғна водийси, айниқса Фарғона вилояти анна шундай ҳавфлар исканжасидир. Чунки ана шундай ҳавфлар ишлаб чиқаришларда бўлиши мумкин, яъни Нефтни қайта ишлаш заводи, «Фарғонаазот» МЧЖ ва Фарғна гидролиз заводи, Қўқон суперфосфат заводлари айнан бизнинг вилоятда жойлашган. Бунга қўшимча ерости ва сув ости нефт ва газ қувурлари ҳудудимизни ўргамчак уясидек ўраб олган.

ФВ – маълум ҳудудда юз берган фалокат, ҳалокат ва бошқа турдаги офатлар натижасида кишиларнинг ўлимига, саломатлигига, теварак атрофдаги табиий мухитга сезиларли моддий зарар етказувчи, одамларнинг турмуш шароитни бузилишига олиб келадиган ҳолатлардир.

ФВ ҳавфнинг тарқалиш тезлигига кўра, қуйидаги гуруҳларга бўлинади:

а) тасодифий ФВ – ер силкиниши, портлаш, транспорт воситаларидаги авариялар ва бошқалар;

б) шиддатли ФВ – ёнғинлар, зарарли газлар отилиб чиқувчи портлашлар ва бошқалар;

в) мўътадил (ўртача) ФВ- сув тошқинлари, вуоқонларнинг отилиб чиқиши, радиоактив моддалар оқиб чиқувчи авариялар ва бошқалар;

г) Равон ФВ- секин-аста тарқалувчи хавфлар: курғоқчилик, эпидемияларнинг тарқалиши, тупроқнинг ифлосланиши, сувни кимёвий моддалар билан ифлосланиши.

ФВ яна тарқалиш миқёсига кўра тўрт гуруҳга бўлинади:

1 Локал (объект миқёсидаги) ФВ;

2 Маҳаллий ФВ;

3 Республика (миллий) ФВ;

4 Трансчегаравий (глобал) ФВ.

ФВ тавсифига кўра:

1 Табиий тусдаги ФВ;

2 Техноген тусдаги ФВ;

3 экологик тусдаги ФВларга бўлинади.

Табиий тусдаги ФВ 3 хил турдаги хавфли ҳодисалар киради:

1 геологик хавфли ҳодисалар: зилзилалар, ер кўчишлари, тоғ ўпирилишлари;

2 Гидрометрологик хавфли ҳодисалар: сув тошқинлари, селлар, қор кўчкилари, кучли шамоллар, жала ва бошқа хавфли гидрометрологик ҳодисалар;

3 Фавқулотда эпидемелогик, эпизоотик ва эпифитотик вазиятлар: алоҳида хавфли инфекциялар (ўлат, вабо, сарғайма, иситма), юқумли касалликлар, риккетсиялар – эпидемик тошмали терлама, Брил касаллиги, зооноз инфекциялар – Сибир яраси, қутулиш, вирусли инфекциялар – СПИД.

8. Экология бўлими

андижон вилояти тупроқларининг ҳозирги ҳолати ва уларни яхшилаш чоралари

Мамлакатимизда мустақилликда эришганда сунг ишлабчиқаришнинг барча жабхаларида туб ислохатлар амалга оширилмоқда, янги технологиялар жорий қилинмоқда. Шу жумладан, қишлоқ хўжалигида амалга оширилаётган ўзгаришлар ҳам диққатга сазовордир. Чет элларда ҳам, хитой, АҚШ, Хиндистон, Мисрда тарқалган экинларни навбатлашда пахтанинг салмоғи 25-50% дан юқори эмас. бунинг асосий сабаби, уларнинг эътиборини илмий асосланган ҳолда йилдан-уйлга тупроқ унумдорлигини оширишга қаратилганлигидир.

Тарих шунга гувоҳки, тупроқ кишилик жамиятини энг зарурий яшаш омиллари билан таъминлашда ҳал қилувчи асосий восита ҳисобланади. У фақат ўзигина эмас, балки ландшафтларнинг бошқа блоклари билан ҳамкорликда кишилик жамияти ва бошқа тирик организмлар учун оптимал экологик шароит яратиб беради. Тупроқнинг улуғ фазилатларидан бири, у бизнинг буюк миллий бойлигимиздир.

Шу боис Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси ер кадастрини юритиш тўғрисида»ги 1998 йил 31 декабр 543 –қарорига асосан 2001 йил Андижон вилояти суғорадиган ерлари тупроқларининг хариталарига тўла изланишлар асосида тузатишлар киритилади. Андижон вилояти географик жойлашишига кўра Фарғона водиясининг шарқий қисмида тоғлар орасидаги кенгликларни эгаллайди. Бу ерлар Олий ва Фарғона тоғлари, Қува-Андижон адирлари ҳамда Ойим-Хўжабод-Мархамат адир орқасидаги пастликларда, юқорида айтилган тоғларнинг ўнг ва чап этакларидаги текисликларларда ва Қорадарёнинг террасаларида жойлашган.

Тупроқ хосил бўлиш жараёнининг ривожланишида табиий тупроқ хосил бўлиш факторларидан инсонларнинг ишлаб чиқариш фаолиёти ҳам муҳим аҳамиятга эгадир. Айниқса суғориб деҳқончилик қилинадиган туманларда сув тупроқ хосалларигагина эмас, балки тупроқ хосил бўлиш шароитларига ҳам кучли таъсир қилади.

Тупроқнинг ривожланишини, тупроқ унумдорлигини оширишга қаратиш учун табиий тупроқ хосил бўлиш жараёни моҳиятини яхши билиш ва маданий суғорма тупроқ хосил бўлишини атрофлича кўриб чиқиш лозим. Бу, ўз навбатида, тупроқ ривожланишига онгли ёндашиш, маълум агротехник ва мелоратив тадбирлар мажмуосини ишлаб чиқиш билан тупроқлар унумдорлигини ошириш имкониятини яратади.

Табиий тупроқ хосил бўлиш жараёнларининг бош қонуниятларини аниқлаш учун, тарихий ривожланишидаги барча омилларни тўғри баҳолаш лозим ва улар қуйдагилар: ўсимликлари, иқлими, жойнинг ер усти тузилиши (рельефи), тупроқ хосил қилувчи жинслар характери, гидрогеологик режими, вақт ва инсонлар фаолияти. Юқоридаги омилларни ўрганиш факт тупроқ хосил бўлиш жараёнини билиш учунгина эмас, балки суғориб деҳқончилик қиладиган вилоят, туманларнинг агрономик тавсифи учун ҳам зарур.

Ўсимлик дунёси тупроқ хосил бўлиш жараёнини тўла ифодалаш имконини беради. Академик Б.А.Келлер чўл ўсимликларини икки типга: шимоли –полинли чўллар ва кўпроқ жанубий-бахорги эфемероидлар чўлига бўлган. Уларнинг иқлими ва ўсимликлари бўйича фарқланиши у ерда тупроқ хосил бўлиш жараёнининг, демакки тупроқ қопламалари хоссаларининг турлича бўлишида ўз оқсини топган.

Эфемероидлар оиласи ўсишининг тупроқ хосил бўлиши жараёни учун муҳими қуйдагилар: а) ёппасига ўсимликалр қоплами ва чим

горизанти хосил бўлиши, б) илдиз системасининг саёз тарқалиши, в) ярим чўлнинг бахорги жонланишида тупроқ остида яшовчи жонзодлар ҳамда микроорганизмларнинг интенсив ҳаёт фаолияти, г) қуруқ ёз мавсумида биологик жараёнларнинг қарийб тўла тўхташи. Эфемер ўт қопламанинг санаб ўтилган хусусиятлари сезиларли даражада бўз тупроқлари хосил бўлиш жараёнини белгилайди.

Дарё қайрлари ва қайр усти террасаларида турли ўтлоқ ўсимликлар гуруҳлари ривожланади. Тупроқ хосил бўлиш жараёнларини амалга ошишида турли ўсимликларнинг гуруҳлари ҳал қилувчи ҳисобланади, шу боисдан тупроқ типлари ва хилларини ажратишда белгиловчидирлар.

Фарғонаводийсинингсуғориладиганерларидажойдансувнингоқиб кетишигакўраодатдарельфнингтоғолдиватекислеподзоналариажрати лади, бухилдаиккиподзонагабўлиштўлалигичақонунийдир.

Малумки, онажинслартупроқнингматериаласосибўлиб, тупроқхосилқилувчижинсларнингмеханик, минерологикҳамдакимёвийтаркибивауларнингфизик, кимёвий, физик — кимёвийхоссаларишакилланаётгантупроқларгабевоситатаъсирқилади . Тупроқ хосил

Она жинслар келиб чиқиши, таркиби, тузилиш ва хоссалари билан бир-биридан кескин фарқ қилади. Шунинг учун ҳам унда ўсадиган ўсимликлар, микроорганизмларнинг ривожи ва нихоят тупроқнинг пайдо бўлиш учун бирхил шароит мавжуд бўлмайди.

Бизда мавжуд барча тупроқларнинг сифат кўрсаткичлари, жумладан потенциал унумдорлиги ва агрономик қиймати кўп ҳолларда она жинслар характери билан чамбарчас боғлиқ бўлади. Тупроқ хосил қилувчи жинслар ер қаттиқ қобиғини ва литосферани ташкил этувчи турли тоғ жинсларидан хосил бўлади.

Андижон вилоятида бизнинг олиб борган дала изланишларимиз натижалари шуни кўрсатадики, бу ерда асосий тупроқ хосил қилувчи она жинслар тўртламчи давр ғовак чўкинди жинслар ҳисобланади. Вилоятимизнинг, умуман Фарғона водийсининг барча суғориладиган деҳқончилик зоналаридаги тупроқ қоплами тоғли райўнлардан келтирган нураш маҳсулотларида шакилланган. Нурашнинг бу маҳсулотларига қадимги ва ҳозирги замон делювий, пролювий, аллювиал ва ирригацион ётқизиқлар киради. Улар асосан қумоқли, қисман лойли, қатламли қумли ва тош-шағалли ётқизиқлардир, яна ҳам кўпроқ ётқизиқлар лёсслар (соз) ҳисобланади, камроқ эса лёссимон қумоқлар учрайди.

Тоғ олди зонаси платоларида ва қияликларида тупроқлар тоғ жинслари нураш маҳсулотлари устида ёки учламчи давр лойлари ва қумларида ривожланиб шаклланади. Текширишларда аниқланишича, лёсси ва лёссимон ётқизиқларнинг энг сезиларли ва умумий хоссаси уларнинг юқори карбонатлилиги ҳамда механик таркибида чангсимон зарраларнинг кўплигидир.

Қарбинаторнинг юқори бўлиши шакилланаётган тупроқда қуйдагиларни белгилайди:

1. Тупроқ эритмасининг нейтрал ва кучсиз ишқорийлиги.
2. Тупроқ алюмосиликат қисмининг чидамлилиги.
3. Тупроқ сингдириш комплексининг алмашинувчи кальций ва магний билан юқори даражада тўйинганлиги.
4. Моддаларни неутралловчи кимёвий реакцияларнинг борлиги, буни ўз навбатида, бир валентли катионларнинг ҳаракатчанлигини ва айрим анионларни мустаҳкам бириктириш.

Аниқ ишчи дастур асосида олиб борилган дала изланишлари босқичи ва лабаратория кимёвий анализлар ҳамда камерали таҳлил натижасида тўпланган маълумотлар шуни кўрсатадики, Андижон

вилоятидаги туманларнинг жами суғориладиган қишлоқ хўжалик ерлари майдони 224118 гектарга тенг. тупроқнинг унумдорлиги даражаси унинг шўрланганлигига узвий боғлиқ, шўрланганлик даражаси эса сувда осон эрийдиган зарали (захарли) тузларнинг умумий миқдорини кўрсатади. Вилоятдаги мелоратив ҳолати ёмон ерларнинг кўп қисми тупроқнинг шўрланиши билан боғлиқ. Шўрланишнинг асосий сабаби майдонларда минераллашган ер ости (сизот) сувининг оқиб чиқиб кетмаслиги ва ариқ, зовурларнинг ишламаслигидан келиб чиқади.

Андижон вилоятида шўрланган тупроқалар майдони 125759 га аниқланиб, шундан 73637 га майдон кучсиз, 36214 га ўртача ҳамда 15881 га майдон эса кучли шўрланган гуруҳга мансуб. Кучли шўрланган ерлар Балиқчи туманида -2665 га ни ташкил этади. Бўз туманида 1283 га, Улуғнорда эса 9978 га тенг.

Шўрлангана ерларнинг мелiorатив ҳолатини яхшилаш ва тупроқ унумдорлигини кўтариш бўйича қилинадиган мажбурий тадбирларқуйдагилардан иборат:

1. Хар бир хўжаликни табиий ва иригацион – хўжалик шароитига боғлиқ ҳолда сувдан фойдаланиш меъёрларини тўғри режалаштириш.
2. Суғориш техникасини яхшилаш, суғориш егатлари майдонларнинг оптемал нишоблигини ҳисобга олиб тортилиши зарур.
3. Тупроқнинг ғовакли-кесакчали ҳолатини яхшилаш ва унда намни ушлаб қолишни таъминлаш учун далаларни ўз вақтида сифатли қайта ишлаш.
3. Суғориладиган майдонларнинг юзасини текислаш.

Тупроқ унумдорлигини кўрсатувчи асосий омиллардан яна бири сув ва шамол ерозиясидир. тупроқ харитасига тузатишлар киртиш ишлари мобайнида аниқланишича Андижон вилоятида ерозиянинг хар икки тури ҳам кузатилади. Тоғолди туманларида (Асака,

Андижон, Жалақудук, Қўрғонтепа) сув ерозияси сахро зонасига жойлашган туманларда (Балиқчи, Бўз ва Улуғнор) шамол ерозияси ривожланишни такидлаш мумкин.

Текшириш натижаси шуни кўрсатадики, шамол натижасида кучли ювилган, емирилган ерлар майдони 1171 га ни ташлик қилган бўлса, кучли сувли емиришларга учраган майдон вилоят бўйича 5474 га тенглиги аниқланди. Бу ҳолат ўз навбатида қишлоқ хўжалик экинлари ҳосилдорлигининг пасайишига маҳсулот сифатини ёмонлашишига, таннархининг ортиши, оқибатта эса қишлоқ

ХУЛОСА

Андижон вилояти Пахтаобод туман «Ёкубов агротехсервис» муқобил машина трактор парки тасарруфидаги барча тракторлар ва қишлоқ хўжалик машиналарини тўғри йўлга қўйиш, машиналарни техник тайёргарлигини юқори даражада бўлишини таъминлаш, уларнинг йиллик иш миқдорини оширишда техник бузуқликлар натижасида тўхтаб туришларни камайтириш, техник хизмат ҳамда уларнинг ўз вақтида таъмирлашларни ўтказиш мақсадида Пахтаобод тумани «Ёкубов агротехсервис» машина трактор паркига техник хизмат кўрсатишни ташкил этишни бажардим. Бу битирув малакавий ишни агарда хўжаликда қўлланса, қуйидаги ижобий томонларини кўрсатади. Йил давомида 733 техник хизмат кўрсатиш ишлари ўтказилади, Бир эт.га.техник хизмат кўрсатиш учун хўжаликда 6781 сўм бўлса, битирув малакавий ишда 7708 сўмни ташкил қилади.

Битирув малакавий ишда йиллик иқтисод 336851800 сўмга тенг.

Капитал қийматларни қопланиш муддати эса 1,52 йилни ташкил этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. И.А.Каримов «2011 йилнинг асосий якунлари 2012 йилда Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг устивор йўналишларига бағишланган вазирлар маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси» Халқ сўзи газетаси №14(5434) 20 январ 2012 йил.
2. И.А.Каримов «Бош мақсадимиз-кенг кўламли ислохатлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш»
3. «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» Тошкент 2009.
4. Доклад президента республики Узбекистан И.Каримова на заседании правительства по итогам социально-экономического развития страны в 2010 году и важнейшим приоритетам на 2011 год. Газета “Народное слово” 22 января 2011года, №16(5153).
5. Т.С.Худойбердиев, У.Каримов, И.Ғ., И.Ғ.Мирзаев, И.Маърупов Ёнилғи-мойлаш материаллари ва техник суюқликлар.-Тошкент: «Фан ва технология», 2008.
6. Э. Ойхўжаев, Х. Қўшназаров -Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришни механизациялаш. «Мехнат» 1988
7. М.И.Ландсман Ю.И. Наумов «Пахтачиликда механизациялаштирилган ишларнинг ташкил этилиши ва технологияси. Тошкент «Укитувчи», 1981.
8. Ф.Н.Пуховицкий ва бошқ. «Машина трактор паркига техник хизмат курсатиш воситалари. Тошкент «Укитувчи», 1982.
9. Г.П.Лышко. Топливо и смазочные материалы. М., «Агропромиздат», 1985.
10. Д.С.Колосюк., А.В.Кузнецов. «Автотракторные топлива и смазочные материалы». М., «Вища школа» 1987.
11. Н.И.Итинская., Н.А.Кузнецов. Справочник по топливу маслам и техническим жидкостям. М., «Колос» 1982.

12. Қ.А.Шарипов. «Ёнилғи-мойлаш материаллари». «Мехнат» Тошкент-2001.
13. Қ.А.Шарипов, А.Х.Мажидов, А.И.Ҳошимова. Замонавий техникалар учун ёнилғи-мойлаш материаллари. ТИКХМШИ, Т., 2000, 36с.
14. Ж.Р.Қулмухамедов. Э.Каримов ва бошқалар. Автомобиллардан фойдаланиш ва автотранспортда меҳнат муҳофазаси. Тошкент «Фан» 2003.
15. Н.И.Акимов, В.Г.Ильин «Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқапиш объектларида граждан мудофаси», «Мехнат» Тошкент-1988.
16. А.Г.Банников, А.К.Рустамов, А.А.Вакулин «Охрана природы», Агропромиздат, М.: 1985 г., стр. 286.
17. «Гражданская оборона на объектах агропромышленного комплекса» под редакцией Н.С.Николаева Агропромиздат, М.: 1990, стр. 351.
18. Р.К. Азимов «Охрана труда механизаторов», Мехнат, Т.: 1987, стр. 47.
19. WWW.rambler.ru
20. <http://WWW.edd.ru>
21. www.automobilemag.com
22. www.auto.com
23. www.motortrend.com
24. www.autobild.de
25. www.automechanic.ru
26. www.autonews.ru
27. www.zr.ru

ИЛОВАЛАР